

En berättelse om en skola som stod frågande inför en enskild elev och hur de idag arbetar i skolan så att både den enskilde eleven och hans kamraters behov av en bra undervisning tillgodoses.

Vi är inte bra på barn som Oscar
– hur kan vi bli det?

Lena Pettersson

Vi är inte bra på barn som Oscar – hur kan vi bli det?

En berättelse om en skola som stod frågande inför en enskild elev och hur de idag arbetar i skolan så att både den enskilde eleven och hans kamraters behov av en bra undervisning tillgodoses.

Lena Pettersson

Specialpedagogiska institutet

Beställningsadress:
Specialpedagogiska institutet
Läromedel Försäljning
Nygatan 18–20
SE-903 27 Umeå

Fax: 090-13 75 30
E-post: order@sit.se
Ordertel: 020-23 23 00
Internet: www.sit.se

Vi är inte bra på barn som Oscar – hur kan vi bli det?
© 2005 Specialpedagogiska institutet

Projektledare och manus: Lena Pettersson
Projektgrupp: Solveig Larsson, Ingrid Liljeröth och Lena Pettersson
Illustrationer: Lena Pettersson, Nina Pettersson
Layout, omslag och illustration sid 12 och sid 50: Chris L Mattsson

Tryck: Intellecta DocuSys AB, 2005
ISBN 91-7772-310-4
Best.nr: 3665

Kopieringsförbud! Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen! Kopiering, utöver lärarens rätt att kopiera för undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal, är förbjuden. Sådant avtal tecknas mellan upphovsrättsorganisationer och huvudman för utbildningsamordnare t.ex. kommuner/universitet. För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens huvudman eller BONUS-Presskopia. Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsrättsman/rättsinnehavare.

"Man har aldrig tråkigt när man är med Oscar!

Han kan uppfylla ett helt rum!

Jag har aldrig träffat någon som kan göra mig
så arg som Oscar.

Men det finns heller ingen som kan få mig så glad!

Jag hoppas att Oscar, när han blir stor, ska finnas
i ett sammanhang där hans glädje, energi och
envishet kan vara en tillgång!"

Oscars mamma Ulrika

Innehållsförteckning

- **7 Bakgrund och inledning**

9 Vardagsberättelsen

- **9 Utmaningen**
  - Den första frågan
  - Visionen
  - Barnet som alla pratar om!
- **12 Förskolan**
  - Förskolebarnet Oscar!
  - Tankar inför övergången till skolan
  - En första utvärdering: Vilken kille!
- **17 Skolan – Arbetsätt**
  - Planering inför skolstarten
  - Oscars första skoldag, 18 augusti 2001
  - Arbetsredskap
  - Att vara en social och kommunikativ tolk
  - ”Varför får inte jag bestämma allt?”
  - Okonventionella metoder: Harry Potter, Lego och Hänga gubben!
- **27 Att förstå ett funktionshinder**
  - Jag har Asperger syndrom!
  - Samtal i klassen
- **34 Reflektioner och lärdomar**
  - Betydelsen av samtal
  - Ny kunskap
  - Vardagen
- **38 Sammanfattning**
  - Det går upp och det går ner!

41 Barns likheter och olikheter

- **41 Vi behöver ha det på olika sätt**
  - Förmågor och förutsättningar
  - Planera och organisera
  - Tänka, tolka, förstå
  - Sinnesupplevelser
  - Att kartlägga, ta reda på, skaffa kunskap
- **45 Redskap i vardagen**
  - Individuell plan/åtgärdsprogram
  - Beskriv nuläget!
  - Sök förklaringar!

Formulera mål!
Beskriv arbetsätt, metoder
Utvärdering – Lärdomar
Elevens delaktighet
Processen fortsätter ...
Att tydliggöra vardagen
Tid
Rum och miljö
Innehåll
Person
Seriesamtal och sociala berättelser

• **55 Sammanfattning**

57 Vardagen som verksamhetsutveckling

• **57 En ny elev i en gammal skola**

Utmaningen
Genomföranderesurser
Idé och uppdrag
Förhållningssätt

• **63 Arbetsätt**

Att skapa kunskap
Arbetsätt i undervisningen
Samarbete
Planering av vardagen utifrån många
olika perspektiv

• **70 Lärdomar**

• **71 Erfarenheter relaterade till styrdokument**

• **73 Sammanfattning**

75 Litteraturlista

Bakgrund och inledning

”Vi undrar om du har möjlighet att vara med på en elevvårdskonferens på vår skola? Vi har en sexåring i en förskoleklass som vi inte vet hur vi ska lösa det för”.

Fråga blev inledningen till ett handledningsuppdrag kring en pojke, Oscar, men den blev också inledningen till det projekt som denna rapport beskriver.

Vid denna tidpunkt delade jag min arbetstid mellan två tjänster, dels som specialpedagog i Alingsås kommun, dels som rådgivare vid Specialpedagogiska institutet. Under projektets gång har jag alltså haft två roller.

Min tidigare erfarenhet kommer från arbete i särskolan, där jag undervisat som lärare i 20 år. I första hand är det elever med utvecklingsstörning och autism som jag har mött och också på olika sätt skaffat mig kunskap om.

Det var alltså en fråga som var inledningen till detta utvecklingsprojekt. Den situation kring eleven Oscar som jag fick beskriven för mig, påminde mig mycket om många liknande situationer för barn på andra skolor.

En pojke eller flicka som påminner om Oscar möter vi nog alla någon gång, vi som arbetar inom förskola och skola. Men trots att vi möter dessa barn, har vi inte lyckats bygga upp en kunskap om hur vi bäst möter dem. Vad är det för kunskap som vi saknar? Varför blir det en sådan oro runt vissa barn?

Om detta samtalande jag med mina arbetskamrater i Alingsås samt på Specialpedagogiska institutet. Under samtalen formulerades ett antal frågor:

- Hur lär ett barn som Oscar?
- Vilka konsekvenser får det för en förskola/skola?
- Hur tänker vi om barn med Oscars behov? Hur möter vi likheter/olikheter?
- Hur kan samarbete mellan föräldrar, arbetslag, skolläda utvecklas?
- Vilken kunskap behöver en skola för att ett barn som Oscar ska få en bra och delaktig skolgång?
- Vilken tid behövs för planering och individualisering?
- Gagnar Oscars planering hans kamrater?
- Vad är positivt?
- Vad är negativt?

Med dessa frågor som utgångspunkt påbörjades det utvecklingsprojekt som nu, efter tre läsår, avslutas. Under denna tid har de vuxna kring Oscar fått möjlighet att utveckla sin kompetens, fått tid till planering, reflektion och regelbunden handledning. Som handledare har jag dokumenterat arbetet med hjälp av återkommande samtal.

Rapporten är indelad i tre avsnitt.

- I det första avsnittet beskrivs vardagsarbetet kring Oscar.
- Nästa avsnitt innehåller är en generell beskrivning av de arbetsätt som ligger till grund för arbetet runt Oscar.
- Rapporten avslutas med en sammanfattning av de samtal som under projektets gång ägt rum mellan Solveig Larsson, Ingrid Liljeroth och mig. Solveig arbetar som rådgivare på Specialpedagogiska institutet. Ingrid är docent i pedagogik och har arbetat med forskning och utbildning. I detta avsnitt har vårt mål varit att ta tillvara erfarenheterna runt Oscar så att det utvecklar till generell kunskap.

Att denna rapport har blivit möjlig att skriva beror på många personers engagemang och vilja att dela med sig av sin vardag, sin kunskap, sina tankar och funderingar.

Jag vill först och främst tacka Oscar samt hans föräldrar Ulrika och Anders. Jag vill också tacka arbetslaget runt Oscar, framför allt Mariette Sand-Sääw som ofta varit språkrör. Skolans rektor Annika Andersson-Thern, elevhälsans specialpedagog Inger Molin, min chef i Alingsås Peter Johansson, min handledare Ingrid Liljeroth och min arbetskamrat på Specialpedagogiska institutet Solveig Larsson, har alla på olika sätt bidragit till innehållet. Ni har betytt mycket!

Oscar är ett exempel. Hur kan vi förstå andra barn genom ett enskilt barn? Min förhoppning är att ni som läser denna rapport ska få tankar och idéer att planera utifrån nästa gång ni möter ett barn som påminner om Oscar. Vad känner ni igen? Vad känner ni inte igen? Finns det något i arbetet runt vår Oscar som ni kan använda i arbetet med er Oscar?

Om detta sätt att arbeta är det bästa för Oscar vet vi inte. Men det här är vår vardag och verklighet. Välkomna att läsa, tänka och fundera.

Vardagsberättelsen

Utmaningen

Den första frågan

”Vi undrar om du har möjlighet att vara med på en elevvårdskonferens på vår skola. Vi har en sexåring i en förskoleklass som vi inte vet hur vi ska lösa det för”.

Detta var alltså den frågan jag fick i april, precis två månader innan Oscars första skolår var slut. De som ställde frågan var Annika, rektor och Inger, specialpedagog. De arbetar på Sollebrunns skola i Alingsås kommun, en skola med ca 525 elever i åldrarna 6–16 år.

Hela detta år hade varit jobbigt för Oscar men också för hans föräldrar, kamrater, lärare, alla runt omkring. Jag bad dem som varit med att berätta om hur det hade varit i förskoleklassen, hur det närmare hade sett ut.

Alla gruppaktiviteter blev kaos! Oscar fick ständiga utbrott. Ofta blev han så arg att han bet, sparkade och slog kamrater och vuxna. Han skrek och protesterade!

Redan tidigt under året hade arbetslaget förstärkts med ytterligare en förskollärare. Trots detta blev konflikterna inte färre.

Oscar var trött och ledsen, kamraterna var ledsna och rädda, de vuxna var ledsna, rädda och villrådiga. Oscars föräldrar och personalen blev ofta kontaktade av de övriga barnens föräldrar:

”Våra barn är rädda för Oscar!”

”Ska sådana barn gå i en vanlig klass?”

”Om Oscar ska börja i våra barns klass, så flyttar vi barnen!”

Oscars föräldrar hade nu börjat undersöka om det fanns möjlighet för Oscar att få börja på en specialskola där eleverna kunde bo och ha sin skolgång från måndag morgon till fredag eftermiddag. Inte för att familjen ville att Oscar skulle bo borta hela veckorna, de ville ha sin pojke hemma. Men Oscars föräldrar såg inget alternativ. De trodde inte det skulle vara möjligt för Oscar att gå i en vanlig skola.

Visionen

”Vi är inte bra på barn som Oscar, men det måste vi bli!” Detta var vad skolans specialpedagog sa, denna dag i april. Med dessa ord uttryckte hon det som många tyckt och tänkt, men som ingen tidigare formulerat: att man inte kunde och inte visste hur man skulle gå vi-

dare. Men hon formulerade också ett mål: Vi måste bli bättre på barn som Oscar.

”Oscar ska ju växa upp och bo i Sollebrunn. Då ska han kunna gå i vår skola med de andra barnen!” Skolans rektor var överens med specialpedagogen.

”Vi kan väl inte säga att Oscar inte kan gå i vår skola om vi inte ens har försökt”!

De kände igen situationen och tänkte: det kommer att hända fler gånger och vi har inte strategierna. Men det fanns en stark vilja att hitta dem.

Jag ville gärna veta mer om hur det hade varit. Jag bad Oscars föräldrar och skolans personal att berätta om åren före förskoleklassen.

Barnet som alla pratar om!

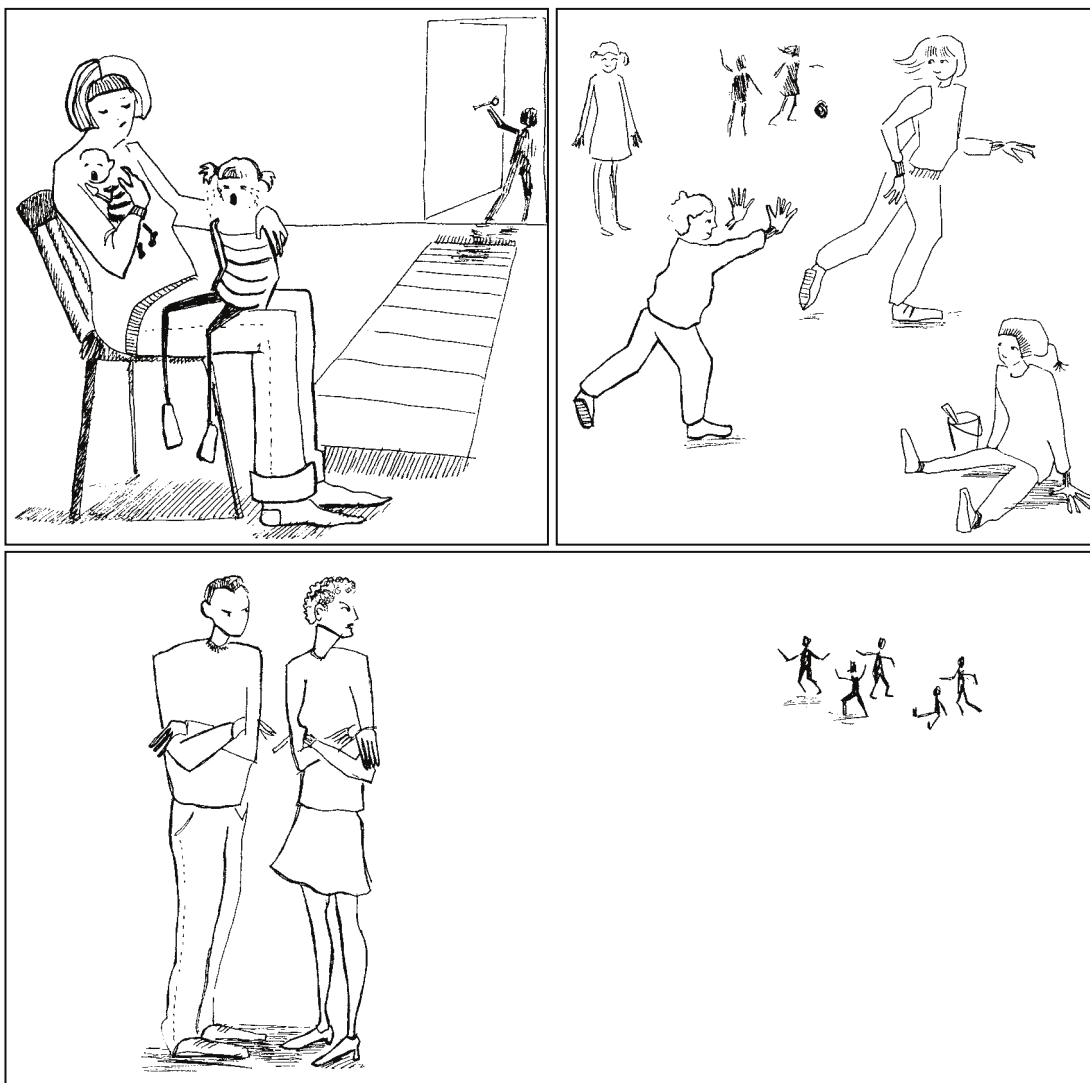
Oscar och hans familj flyttade till Sollebrunn när Oscar var fyra år. Innan dess hade familjen bott ute på landet och Oscars mamma och pappa upplevde ofta att Oscar behövde och ville ha kompisar.

”När vi flyttar till Sollebrunn får du kompisar. Där finns det många barn, och dom kan du leka med.” Så berättade Oscars mamma för honom. Det hus som familjen flyttade till låg nära skolan, genom fönstret kunde Oscar se barnen leka på skolgården.

Oscars mamma var ofta sysselsatt med familjens två yngre barn och märkte inte alltid att Oscar plötsligt inte var hemma. Han hade ju hört att det skulle finnas barn att leka med i Sollebrunn! Det stämde, han såg dem rakt genom fönstret! Oscar tog sig på egen hand till skolgården, och där såg han till att ha roligt!

Oscars familj hade ännu inte hunnit komma till rätta, men Oscars mamma upplevde att hennes pojke redan var barnet som alla pratade om. Barnet som var så bråkigt och som på egen hand tog sig till skolan trots att han var så liten. Och hon var mamman som inte tog hand om sitt barn och bara lät honom försvinna.

Oscar var ett barn som märktes! Han var ett barn som många kände farhågor inför. Allas farhågor blev snabbt ett allmänt tyckande. Ryktet om ”det bråkiga barnet” spreds. Det är inte ovanligt att föräldrar i liknande situationer har upplevelser som dessa.

Oscar var barnet som alla pratade om.

Oscars föräldrar ställde många frågor till sig själva men de ställde också samma frågor till sköterskan på BVC. Vad var det för fel? Varför hände det så mycket runt Oscar? Handlade det om att Oscars föräldrar var så unga? Var det en reaktion på att han fått två småsyster? Var det för att familjen hade flyttat? Sköterskan föreslog att pojkens svårigheter skulle kartläggas. Detta önskade också föräldrarna och en utredning påbörjades.

Utredning visade att Oscar har Asperger syndrom. En kunskap som till en början var jobbig för Oscars familj att få, men som nu gett dem svar på många frågor och förståelse inför sitt barn.

Förskolan

Förskolebarnet Oscar!

När Oscar var fem år började han på förskola (dagis).

Jag har samtalat med en av de förskollärare som arbetade med Oscar detta år, alltså året innan han började i förskoleklassen. Hon berättar att hon och hennes arbetskamrater upplevde Oscar som en tuff och orädd kille.

Han hade inte svårt att lämna mamma, det var som om inskolning inte behövdes. Han gav sig snabbt in i lekarna med de andra barnen, men man såg att han hade svårt att uppfatta leksignalerna. Det blev ofta konflikter när Oscar slog sina kamrater. Det hände också ofta att han slog de vuxna.

De vuxna märkte också att Oscar ofta blev gruppens syndabock. Visst var Oscar ofta inblandad i konflikter, men det var inte alltid han som var "den skyldige".

Oscar var ofta ledsen efter en konflikt och han bad ofta om ursäkt. En morgon hade han med sig en bukett blommor till en av de fröknar som han hade bråkat med dagen innan. Detta hade han gjort på egen hand!

Personalen lärde sig snabbt vad som fungerade och vad som inte fungerade!

- Oscar lekte bäst med yngre barn.
- Att dela gruppen, att försöka undvika situationer med många barn på samma gång var viktigt. Exempelvis vid på- och avklädning, samlingar osv.
- Då en vuxen hade möjlighet att "leka med" fungerade det bättre.
- Man försökte tänka på att alltid förbereda Oscar i god tid på vad som skulle hända.
- Lekar som Lego, mekano och annan bygglek fungerade bättre än fotboll, grupplekar osv.

Tyvärre var man ofta tvungen att ropa "sluta Oscar, nej Oscar!" Då blev han ledsen. Men de vuxna försökte också berömma honom och då blev han stolt.

Arbetslaget hade ett gott samarbete med Oscars mamma och pappa, vilket man upplevde som skönt. De kunde prata om allt med dem och de fick många goda råd av dem. De pratade också ofta med varandra om sin oro inför förskoleklassen, men man uppmuntrade föräldrarna och sa "han växer nog till sig över sommaren."

Man kände stor oro inför det kommande året, men hoppades ändå att Oscar skulle mogna.

Under året träffade Oscar specialpedagogen och psykologen enskilt vid några tillfällen, för att de skulle skaffa sig mer kunskap om Oscar inför hösten.

Tankar inför övergången till skolan

Som jag tidigare har beskrivit blev förskoleklassåret på många sätt kaotiskt och på våren tog skolan kontakt med mig. Skolstarten närmade sig och vi började med att planera inför den. Flera utmaningar fanns:

- Ett föräldrapar som hade börjat rikta in sig på en annan skolgång för sin pojke.
- Ett arbetslag som inte längre orkade eller visste hur.
- Kamrater till Oscar som var rädda.
- En specialpedagog och en rektor som inte visste hur, men som ville försöka.

Vi började med att formulera de frågor som förhoppningsvis skulle kunna ligga till grund för arbetet:

- Vad behöver vi veta för att kunna göra en kortsiktig planering?
- Vad behöver vi veta för att kunna göra en långsiktig planering?

Dessa frågor var viktiga för den kortsiktiga planeringen:

- Vad ska vi göra när Oscar får utbrott?
- Var ska Oscar vara resten av våren?
- Vem/vilka ska han vara med?
- Vilket innehåll ska dagarna ha?

När det gällde Oscars utbrott kunde jag använda tidigare erfarenheter. Under mina år som lärare i särskolan har det ofta hänt att jag och mina arbetskamrater har fått sätta fysiska gränser för barn och elever då de inte själva har kunnat hantera oro och ilska. Vi vuxna

hade en vana att samtala med barnens föräldrar om detta, hur vi skulle göra.

Men visst är det svårt. När man måste hålla fast någon annans barn undrar man vad föräldrar, arbetskamrater och andra barn tänker om det. Man undrar också vad barnen berättar därhemma.

Så här gjorde vi:

Vi beskrev de situationer som ibland uppstod för Oscars föräldrar och frågade dem om sådant här händer hemma och hur de gör då. Vi undrade också vilket sätt som var det bästa för oss och Oscar i skolan.

"När han blir arg måste ni hålla om honom", svarade de. "Om det är möjligt, var tysta, Oscar blir mer irriterad av prat. Men när han och ni är lugna igen, prata om det som hänt!"

Det var en bra och tydlig strategi. Nästa steg var att alla kring Oscar, både barn, vuxna och de arbetslag som inte arbetade direkt med Oscar fick veta detta.

När Oscar blir arg måste vi hålla om honom ...

För den resterande tiden av våren kändes det som om det bara fanns två tråkiga lösningar: Att Oscar skulle vara hemma eller att Oscar skulle vara i en annan lokal.

Personalen kring Oscar fick frågan av rektorn om vem som kunde tänka sig att arbeta med Oscar resten av terminen. Det var ingen som kände att man vågade. Alla var rädda för Oscars utbrott och de kunde inte se vad dagarna skulle kunna fyllas med.

Då gjorde skolans rektor något modigt och klokt, hon gav arbetslaget möjlighet att vara två vuxna tillsammans med Oscar. Hon meddelade

dem att de inte skulle oro sig över de uppgifter de skulle lämna. De skulle tas över av andra.

Efter någon dag berättade två av personalen, Mona och Ulrika, att de ville försöka. Men de ville ha hjälp med planering. De ville veta vad de skulle göra hela dagarna. De ville förstås också veta var de skulle vara. Ett hus, en bit från skolan stod tomt. Röda huset kallades det. Där skulle man kunna vara.

Jag såg denna lösning med två vuxna tillsammans med Oscar i en egen lokal som en unik möjlighet att lära känna Oscar och hans behov. Detta måste vi göra någonting bra av.

Vi bestämde att Mona och Ulrika skulle turas om att vara tillsammans med Oscar. Då den ena gjorde saker med Oscar skulle den andra finnas till hands, men i första hand observera den vuxne och Oscar samt försöka få svar på våra nya frågor:

- När fungerar det bra?
- Vad kan det bero på?
- Vad tycker Oscar om att göra?
- Vad tycker Oscar inte om att göra?
- Hur länge vill/orkar han göra olika saker?
- Hur ser Oscars dagsrytm ut? När är han mest aktiv? När är han trött?
- Hur behöver det se ut kring Oscar när han gör olika saker?
- Vilka förberedelser, vilken information behöver Oscar få?
- Om vi på morgonen berättar för Oscar om vad dagen ska innehålla, vad händer då?
- Om vi inte förbereder Oscar, blir det då någon skillnad?

Ja, frågorna var många och viktiga. Det var mycket som vi behövde veta för att kunna planera vidare.

En första utvärdering: Vilken kille!

Efter en vecka hade vi den första utvärderingen. Mona och Ulrika kom med stolthet och glädje till mötet.

”Det har gått bra! Vi har haft så roligt! Oscar är en annan kille”, tyckte de. Redan vid denna första avstämning hade Mona och Ulrika svar på flera av de frågor som vi hade formulerat:

Det finns många saker som Oscar tycker om att göra tillsammans med en vuxen, baka bullar, spela spel, göra utflykter till lekplatser eller skogen, lyssna på högläsning. Det ska vara tempo och variation, det ska hända saker! Men det finns också saker som hjälper Oscar

att slappna av, t.ex. när han ser på en film. Då vill han vara ensam, då ska det vara tyst.

På morgonen när Oscar kommer tycker han om att få veta vad som ska hända. Han kommer då med synpunkter och frågor. Ibland behöver man berätta mer, hitta ett alternativ eller en kompromiss. Efter genomgången av dagen "rullar det på".

Under de närmaste veckorna växte en dagsrytm fram:

- Oscar kommer till Röda huset.
- Han får veta vad han ska göra och med vem.
- En aktivitet
- Fika
- En aktivitet
- Lunch
- Se på film
- Prata om dagen
- Dags att gå hem

Men nya frågor uppstod hos Ulrika och Mona. De funderade på om det är rätt att bara göra saker som är roliga. Tänk om Oscar blir bortskämd, och vad tänker andra om detta?

Jag bad dem nu fundera över om de, utifrån att de lärde känna Oscar i dessa tillrättalagda situationer, kunde hitta strategier, som skulle kunna gå att överföra till nya situationer och sammanhang.

Vid ett möte i mitten av maj var det så dags att börja planera inför hösten.

Personalen närmast Oscar, rektor och specialpedagog föreslog att Oscar skulle börja skolan tillsammans med sin sexårsgrupp. Men Oscars föräldrar kände stor tveksamhet inför detta. De undrade hur det i så fall skulle gå. Oscar hade ju straffat ut sig, barnen var rädda för honom. Några föräldrar och några ur personalen på skolan önskade att Oscar inte skulle gå på deras skola utan på en specialskola där de trodde att han skulle få det bättre. Här var vi alltså i maj. Vi tyckte inte lika! Det var viktigt att inte göra ett problem av det.

Utifrån vad vi nu visste skulle vi planera inför hösten. Oscars föräldrar ville att den ansökan som var inlämnad till specialskolan skulle vara kvar. Men det var ännu ovisst om han skulle kunna få en plats där. Därför ville de också att vi skulle börja planera inför hur det skulle vara om Oscar gick kvar på skolan. Det var viktigt att ta föräldrarnas oro på allvar och lyssna på dem, samtidigt som det var viktigt för oss att kunna komma med ett bra alternativ.

Vi ville försöka använda oss av vår nya kunskap om Oscar i skolan.

Denna nya kunskap skulle hjälpa oss att formulera de långsiktiga målen. Vi ville överföra det sätt att möta Oscar på som hade fungerat i Röda huset. Vi ville integrera individualiseringen som gjorts för Oscar med hela klassen.

Skolan – Arbetsätt

Planering inför skolstarten

Vi visste vilka vuxna som skulle arbeta i den barngrupp som Oscar skulle ingå i och arbetade nu fram ett förslag som vi sedan diskuterade med Oscars föräldrar.

Oscar skulle ingå i en grupp bestående av 40 barn, sex och sju-åringar. Lena F, Ulrika och Mariette, lärare och förskollärare, skulle arbeta med barnen. Oscar skulle också börja på fritids och där skulle ytterligare en person, Lena R, elevassistent, finnas med som stöd för Oscar.

Barngruppen hade tillgång till ett klassrum, ett lekrum, ett byggrum och ett mindre rum: Dinosaurierummet.

Viktigt var nu att ta tillvara Monas och Ulrikas erfarenheter och tankar från vårens arbete med Oscar i Röda huset.

Vi vuxna var mycket oroliga för hur de övriga barnen och deras föräldrar skulle reagera. Nu var Oscar tillbaka i gruppen. Att ha en planering som gjorde det möjligt för Oscar att lyckas var en förutsättning.

Vi måste alltså hitta balansen mellan tiden för Oscar i stor grupp, mindre grupp och enskilt. Allt för att det skulle börja bra för Oscar, hans kamrater och hans pedagoger, att hitta en balans mellan grupp, mindre grupp och enskilda stunder.

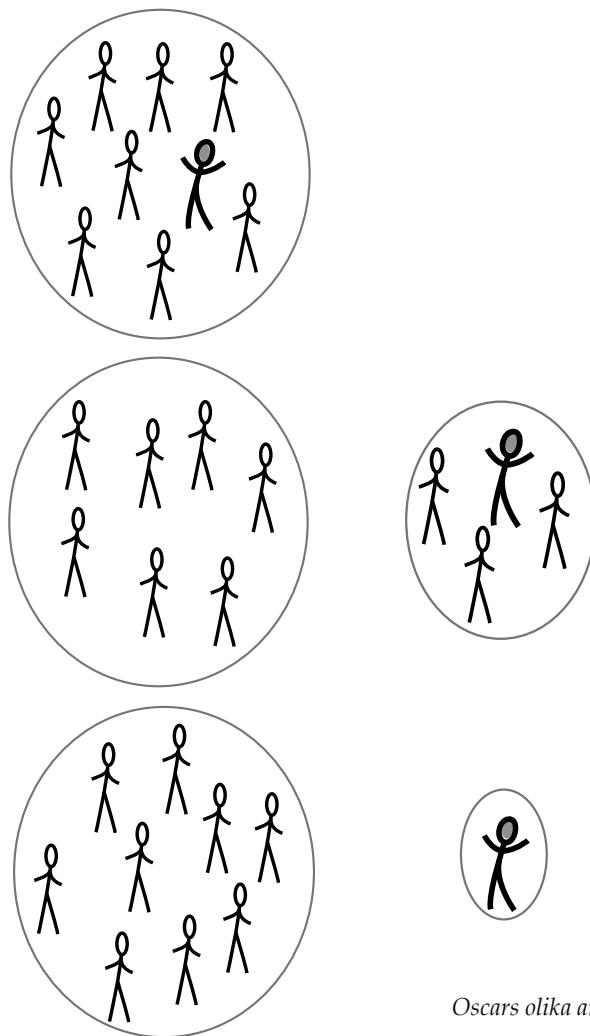
Vi formulerade därför följande mål:

- Oscar skulle ingå i gruppen, vara delaktig.
- Oscar skulle, utifrån sina behov, ha möjlighet att jobba enskilt.
- Alla i arbetslaget skulle arbeta med Oscar.
- Ingen, varken barn eller vuxna, skulle vara rädda för Oscar.
- Oscars förutsättningar och intressen skulle tillvaratas!

Jag beskrev för arbetslaget ett sätt att planera som bygger på att man på olika sätt förtydligar situationen för eleven.

- Att man anpassar innehållet,
- förklarar hur länge de olika aktiviteterna varar
- berättar var man ska vara och med vem/vilka.

Under denna planeringsdag kom följande arbetsmaterial till. Så här ville vi tänka:

Oscars olika arbetsgrupper.

Denna bild hjälpte oss när vi samtalade om i vilka situationer Oscar skulle vara tillsammans med den övriga klassen, vid vilka situationer man kunde arbeta i grupper samt när Oscar skulle undervisas enskilt och vad han då skulle göra.

Vi gjorde också ett förslag till hur ett dagsschema för Oscar skulle kunna se ut. Detta schema blev på samma gång ett planeringsschema för oss.

Hans första schema skulle innehålla information om när, vad, var och med vem han skulle vara. Ett nytt schema skulle skrivas för varje dag.

Tid	Innehåll	Var	Med vem

Ett nytt schema fylls i för varje skoldag.

Med hjälp av dessa redskap: streckgubbarna samt dagschemat, började vi nu bygga vidare på Monas och Ulrikas erfarenheter från våren. De hade ju bl.a. beskrivit vikten av att kunna erbjuda Oscar en tydlig dagsrytm, att kunna tillvarata Oscars intressen samt att ge Oscar tydlig information om vad som skulle hända.

Detta var alltså de förslag och tankar som vi presenterade för Oscars föräldrar. "Pröva", sa de. "Tänk om det skulle kunna fungera."

Oscars första skoldag, 18 augusti 2001

Oscars träffade inte sin klass första dagen i skolan. Mammans och pappans råd till oss var att låta Oscar få bekanta sig med de vuxna och lokalerna innan han träffade barnen.

Med hårgelé, nya byxor och T-shirt kom han med mamma och pappa till skolan, mycket glad och förväntansfull!

Personalens planering för Oscars första skoldag.

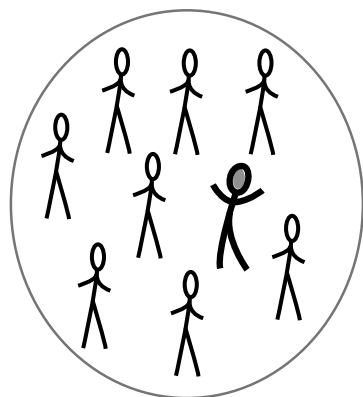
- Mariette hälsar välkommen i hallen och visar Oscar var han ska hänga sina kläder. Visar också toaletten.
- Lena (Oscars lärare) visar välkommen i klassrummet och visar Oscar var han har sin plats samt låda. Ger Oscar penna, sudd och en bok att lägga i lådan.
- Mariette visar de övriga rummen: lekrummet och grupprummet.
- Glass i klassrummet.
- Oscar får sitt första schema som visar vad som ska hända nästa dag.

Arbetsredskap

Så hade då Oscars första skolår börjat. Det var dags att pröva våra förslag och tankar på riktigt! Under hösten träffades arbetslaget och jag ungefär vid ett tillfälle/månad.

Utifrån den aktuella nu-situationen försökte jag vägleda pedagogerna i deras vardagsarbete. Däremellan träffades vi tillsammans med Oscars föräldrar, skolans rektor och specialpedagog.

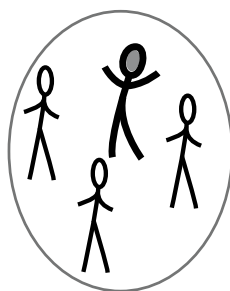
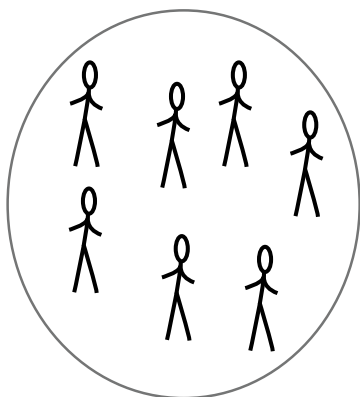
Utifrån ett åtgärdsprogram formulerades nya mål och metoder. Olika arbetssätt och lösningar diskuterades. Redan vid våra första möten hade vi nytta av våra redskap: streckgubbarna och Oscars schemamall.

Oscar bland alla de andra.

Planeringen kan börja på gruppnivå. Därefter ställs frågan: hur kan vi i gruppen individualisera för Oscar? Exempel på detta kan vara att den verbala informationen kompletteras med visuell information av olika slag. Det kan också vara att Oscar under lektionens gång har en egen, tydlig uppgift som att hämta något att visa osv.

Planeringen kan också börja på individnivå: någonting som Oscar gjort enskilt kan bli en gruppaktivitet. En period gjorde Oscar tillsammans med en pedagog olika experiment. Dessa experiment blev sedan tillsammans med Oscar en klassaktivitet.

Oscar i en mindre grupp.

Arbetslaget har mer och mer upptäckt att många aktiviteter kan göras i en större och en mindre grupp parallellt. Ofta är den grupp som Oscar ingår i något mindre till antalet.

På Oscars skola äter de yngre barnen i sina klassrum. Men detta år gjorde man så att Oscar åt i ett mindre rum tillsammans med några barn.

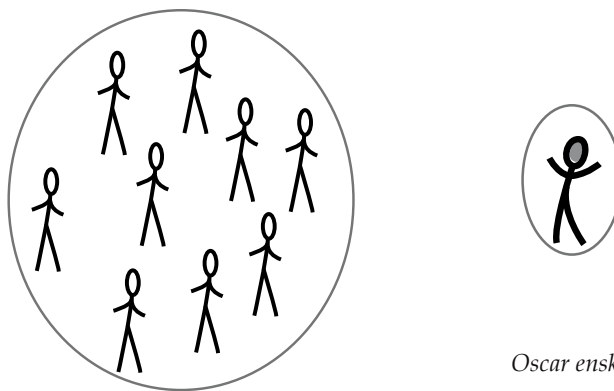
Andra tillfällen då man delade gruppen var vid högläsning. Man använde sig då av två exemplar av samma bok så pedagogerna kunde läsa för varsin grupp i olika rum. Vid en rast/dag delade man också på gruppen så att Oscar kunde ingå i en mindre lekgrupp.

När man nu under år 3 delar gruppen kan det vara vid temaarbeten, matte eller svenska.

Vissa barn var ju från början rädda för Oscar. Detta har pedagogerna varit mycket medvetna om. Inget barn har behövt känna sig tvingad att ingå i den mindre gruppen.

Men snart kunde pedagogerna berätta att det är mycket populärt att ingå i denna grupp. På samma sätt som man har listor över vem som har olika sysslor i klassrummet fick man ha listor över vems/vilkas tur det var att arbeta i grupprummet.

Pedagogerna har på ett genomtänkt sätt använt sig själva som förebilder då det handlar om att möta Oscar. I den mindre gruppen har de kunnat fungera som tolkar mellan barnen och kunnat visa på nya sätt att möta de situationer som uppstår. Det är i detta sammanhang som Oscar till att börja med har kunnat höja sin status.

Arbetslaget har också utvecklat sin kunskap i att observera Oscar då han är i stora gruppen och därefter reflektera över det de ser. De har försökt att analysera de situationer som inte fungerar för Oscar och ställt sig frågan om vilka grundläggande inlärningsstrategier det är som Oscar saknar eller behöver lära mer av.

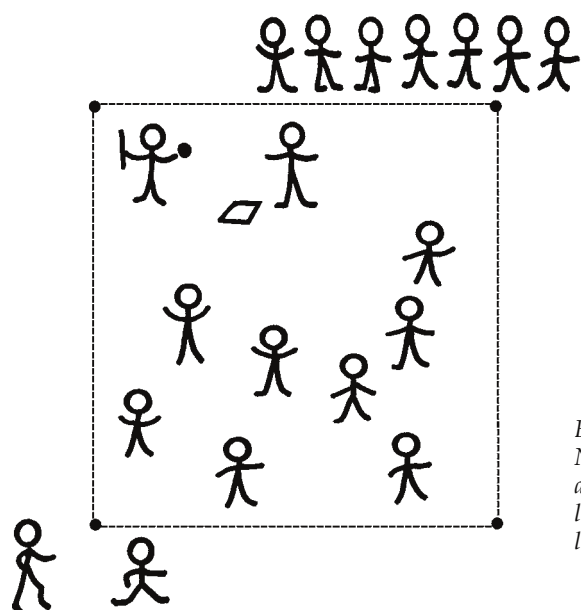
Det finns mycket man behöver kunna när man ingår i en större grupp. Det kan vara att veta hur man gör när man inte kan. Men man behöver också veta hur man gör när man ber om hjälp. Vad gör man om man inte kan få hjälp med en gång?

Detta är områden som Oscar jobbat mycket med då han varit ensam med en vuxen. Därefter har pedagogerna försökt hjälpa honom att använda sig av det han nu kan enskilt tillsammans med fler. Ibland går det, ibland går det inte.

Det är också enskilt, som Oscar får de extra förberedelser han ibland behöver. Han har svårt att ta till sig mycket information i helgrupp och förstår inte alltid att informationen även är riktad till honom.

Att i lugn och ro få berättat och uppritat för sig det som ska hända hjälper Oscar att bättre förstå vad han ska göra eller vad som förväntas av honom.

Vid dessa enskilda stunder finns också möjlighet att prata om det som har hänt, både det som har varit positivt men också de situationer som inte har gått bra.

*Brännbollsinstruktion:
När man spelar brännboll delas
alla barnen in i två lag. Det ena
laget kallas inlag, det andra
laget ...*

Arbetslaget försöker att hitta en rörlighet mellan de tre formerna, Oscar i helgrupp, i mindre grupp och enskilt. Genom att utgå från de aktuella förutsättningarna blir detta möjligt. Oscars behov och dagsform men också den övriga gruppens och personalens förutsättningar ligger till grund för planeringen.

Under ett läsår hinner förutsättningarna variera mycket. Det finns fler barn i klassen som också behöver mycket av arbetslagets engagemang. Det finns dagar då personal är sjuk och det är inte alltid lätt att hitta ersättare. Under sådana dagar minskar de tillfällen då Oscar undervisas i stor grupp. Innehållet bygger då också mer på "säkra kort", sådana saker som Oscar tycker är extra lustfyllda.

Så ser verkligheten ut. Det är detta som är vardagen. Hur än vardagen ser ut och vilka än förutsättningarna är, finns grundtänkandet bakom planeringen kvar. Utifrån dagens förutsättningar är det de vuxnas ansvar att göra en planering som har så stor möjlighet att lyckas som det går.

Hur dagen kommer att se ut får Oscar veta genom sitt dagsschema. Den dagliga informationen är alltid igenkännbar för Oscar. Detta schema är ett stöd inte minst för pedagogerna när de ska hjälpa Oscar att göra något nytt, något som han saknar motivation inför eller helt enkelt "inte vill". När det blir synligt för Oscar att "när du har gjort denna sida i boken ska du arbeta med datorn", går det lättare.

Schemat är också ett stöd när pedagogerna tillsammans med Oscar pratar om dagen som har varit:

"Hur har det varit idag?"

"Roligt-tråkigt? Lätt-svårt?"

"Var du piggt-trött? Vad kan det ha berott på?"

Kanske vill man prata om hur det är i skolan idag jämfört med för två år sedan! Det går också bra, alla dagar finns kvar: alla scheman finns sparade i pärmar.

Att vara en social och kommunikativ tolk

När det var beslutat att Oscar skulle börja i skolan igen tillsammans med sin gamla grupp handlade den största oron hos personalen om hur man skulle hantera den rädsla för Oscar som kamraterna hade.

Som jag tidigare har beskrivit har det varit viktigt att de andra barnen har upplevt arbetet tillsammans med Oscar som ett erbjudande, inte ett krav. Personalen har varit mån om att ge de barn som är med Oscar mycket uppmärksamhet och ibland frågat dem hur det tycker att det har varit att vara tillsammans. Dessa stunder i den mindre gruppen blev alltså snart så populära att man har fått använda sig av ett kösystem.

Vid friare aktiviteter, som på skolgården, intar personalen en aktiv roll. De är inte iakttagare som finns till hands om någonting händer utan de är aktivt med i lekarna.

Vi vuxna kan ju ge oss själva olika roller, i olika situationer kan vi ge olika sorts stöd. Någon som finns tillhands om barnen så önskar, någon som kommer in i leken då man bedömer att barnen behöver stöd, någon som är delaktig hela tiden.

Det Oscar och hans kamrater behöver just nu är någon som ser sig själv som en social och kommunikativ tolk. Oscar har ännu inte på ett bra sätt utvecklat de förmågor som behövs för att kunna ingå i friare sociala situationer.

Han har svårt att förstå andras avsikter eller reaktioner. Hans förmåga att infoga sina idéer och lekförslag med de andra barnens är begränsad, han har inte någonting emot att bestämma allt. Här behövs alltså en aktiv vuxen.

”Varför får inte jag bestämma allt?”

Att ta tillvara det som händer i vardagen så att det blir begripligt, förklarat och bearbetat är något som utvecklar Oscar mycket. Under en rast händer det många saker. Därför känns det ibland som om rasten är Oscars viktigaste lektion och av de vuxna behövs en lika noggrann planering som inför en ”vanlig” lektion.

Oscar behöver konkreta råd i de situationer där hans repertoar av sätt att vara på är begränsade. Han behöver veta vilka sätt att vara arg på som är OK. Vilka sätt som inte är OK.

Hur man frågar om man får vara med, på ett bra sätt. Hur man sedan tillsammans bestämmer vad man ska leka. Vad man kan göra när någon inte vill vara med mig? Ja, det är mycket man behöver lära sig.

Hur delaktig är Oscar idag i de sociala situationerna? Oscar upplevs som en spännande pojke som hittar på mycket. Idag är rädslan för honom oftast borta.

Oscar följer med kamrater hem och har själv kamrater hemma hos sig. Oscar blir bjuden på födelsedagskalas. Han deltar i kommunens utbud av aktiviteter, ex. sommarfotbollskola. Men, beroende på situationen, behövs lyhörda vuxna i närheten. Det är fortfarande så att Oscar ofta behöver få informationen om det som ska hända individuellt anpassad.

Dag: Torsdag 18 oktober			
Tid	Innehåll	Var	Med vem
8 ²⁰	Mattepapper Olas bok, sidan 12 Data	Dinosaurie- rummet	Mariette
9 ³⁰	Rast	Skolgården	Alla barnen och Harriet
10 ⁰⁰	Fruktsaga	Tysta rummet	Några barn och Mariette
10 ³⁰	Blå boken	Dinosaurie- rummet	Erik och Mariette
11 ⁰⁰	Lunch	Tysta rummet	Anna, Ellen, Jonas, Anders, Mariette
10 ³⁰	Rast	Bygg- rummet	Ellen och Rebecka
12 ⁰⁰ – 13 ¹⁰	Lego Data	Dinosaurie rummet	Mariette

Ett exempel på dagsschema från år 1.

Okonventionella metoder: Harry Potter, Lego och Hänga gubben!

"Ni leker ju bara!" Så kunde man tänka då man såg vad Oscar sysslade med stora delar av skoldagarna det första skolåret.

Arbetet med Oscar är hela tiden en balans mellan att införa nya saker och att utgå från det Oscar kan, känner igen och vill göra. Vid träffarna tillsammans med Oscars föräldrar, specialpedagog och arbetslag formulerades mål för den närmaste tiden i Oscars åtgärdsprogram.

Vi formulerar kunskapsmål och sociala mål. Vi diskuterar också hur vi ska nå målen. Vi försöker att ta tillvara Oscars intressen vid dessa planeringar. Oscar har många intressen:

Under hans första skolår var Harry Potter populär. Pedagogerna läste högt ur böckerna. Därefter valde Oscar ord som han ville lära sig. Man skrev meningar, klippte isär dessa till ord, klistrade ihop till meningar igen osv. Meningarna blev fler och snart räckte meningarna till att göra egna små Harry Potter-böcker.

Att leka med bokstäver, t.ex. genom att "Hänga gubben" var också roligt.

Att konstruera saker är någonting som Oscar tyckt om sedan han var mycket liten. Kapplastavar, Legoklossar m.m. har varit det material som ofta använts i matteundervisningen.

Många små böcker har skrivits med ord hämtade från Harry Potters värld. Många gubbar har hängts på samma gång som Oscar har börjat ljuda och läsa. Många matematiska problem har lärts in genom att bygga med Lego.

Meningar som Oscar valt:

Harry Potter går i Diaqongränden

En dunkare träffar Harry Potter

Harry Potter, du får straffkommendering

Frågor att besvara:

Vem är Krumben?

Vem är lord Voldemort?

Vad träffade Harry Potter?

Exempel på Oscars Harry Potter-meningar.

Köplista: russin, ägg, kex, juice, kalaspuffar, fil, flora

Under våren i år 2 gjorde Oscar de nationella proven, precis som kamraterna. Dessa prov visade det som pedagogerna anat, att Oscar trots att han lärt på ett mer konkret sätt, hade nått upp till de fastställda målen. Det material som så väl fungerar för Oscar är också material som andra barn har glädje av.

Att förstå ett funktionshinder

Jag har Asperger syndrom!

När Oscar var 9 år, var han tillsammans med sin familj på ett s.k. familjeläger. Detta läger var arrangerat för familjer som har barn med Asperger syndrom. Vid detta tillfälle fick Oscar veta att han har denna funktionsnedsättning. Men vad det innebär förstod han inte, det var bara ett ord.

För Oscar blev ändå denna nya vetskap något att använda sig av när han tyckte att bara han skulle få, bara han skulle ha osv. "Jag har nämligen Asperger syndrom", blev ofta hans förklaring och ursäkt!

Tillsammans med Oscars föräldrar bestämdes att jag skulle prata med Oscar och klassen om osynliga handikapp.

Samtal i klassen

Vid det första tillfället i klassen var min inriktning att samtalet skulle handla om "saker som inte syns utanpå". Om Oscar själv kom in på sitt osynliga handikapp ville jag ta tillvara det, men om detta inte hände tänkte jag göra en ny planering utifrån det.

Inför samtalet hade jag tagit med mig ett vykort av Tommy Hagman. Tommy är en man som i vuxen ålder har fått diagnosen Asperger syndrom. Bl.a. tecknar han tavlor och vykort där kaninen alltid finns med. Tommys vykort har ofta ett budskap och just det här kortet har texten "Blott det vi ser är det vi förstår".

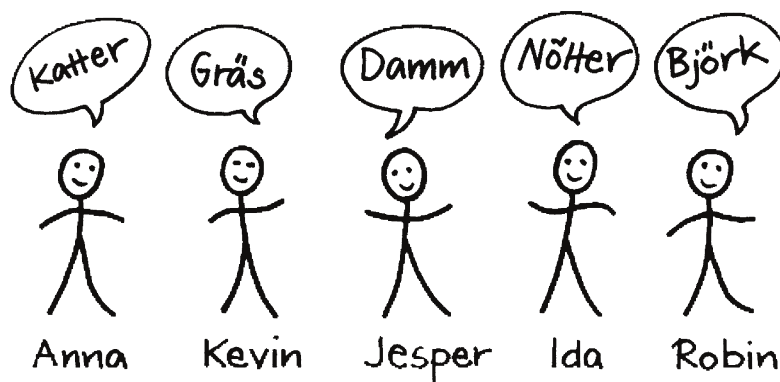

Tommy Hagmans vykort.

Jag hade målat över orden rörelsehindrad, blind/synskadad, döv/hörselskadad, autism/Asperger för att hjälpa barnen att associera till fler osynliga svårigheter. Jag hade också en bild på barn som alla är allergiska för någonting.

Jag pratade om att det gemensamma för barnen är att de hade allergi men att alla barnen är allergiska mot olika saker. Att det inte syntes utanpå vad barnen är allergiska mot. Om till exempel ett barn är allergiskt mot katter märker man bara det när barnet träffar en katt!

Därefter pratade vi mer om vad det kan bero på att ett funktionshinder ibland kan vara ett bekymmer och ibland inte. Om detta hade barnen många tankar!

”Min morfar har hörapparat! När batteriet är slut hör han inte någonting!”

”När min pappa hade brutit benet kunde han bara vara på första våningen i vårt hus!”

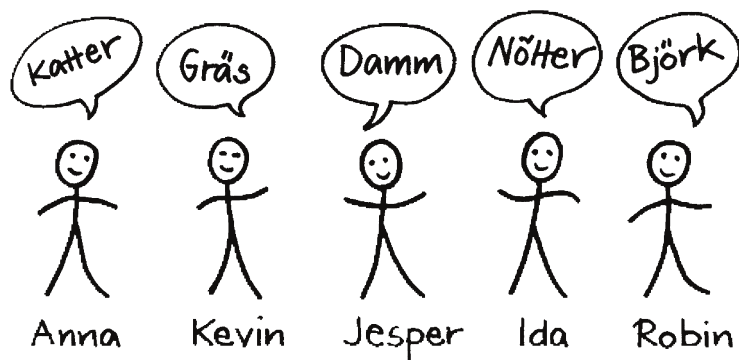
”Min syster är allergisk mot hästar så när jag har ridit måste jag byta kläder nere i källaren!”

”Jag har en kusin som har *damp* det syns inte på honom! Men när vi har stora kalas blir han busig!”

Mitt i samtalet berättade Oscar att han har Asperger syndrom. Då passade jag på att visa en bild på Hans Asperger. Jag berättade att Asperger är ett efternamn och att vi skulle prata mer om vad Asperger syndrom är en annan gång.

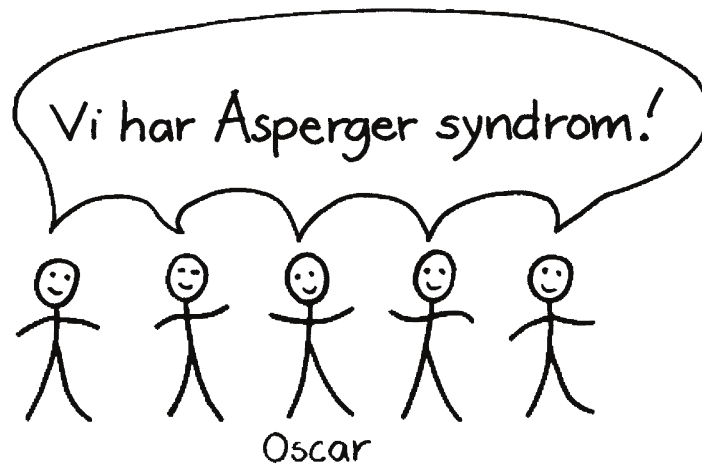
Ett par dagar senare hade vi ett nytt samtal, denna gång i en mindre grupp. Förutom Oscar bestod gruppen av några av de barn som känt honom länge. Oscars lärare hade förberett fika att ha under samtalet. Det kändes inbjudande!

Även till detta samtal hade jag ritat bilder att berätta utifrån. ”När vi träffades i måndags tittade vi bl.a. på den här bilden:”

Jag pratade om att det finns många barn som har allergi. Men jag berättade att de flesta barnen är allergiska mot olika saker. Att man inte kan se utanpå vad barnen är allergiska mot.

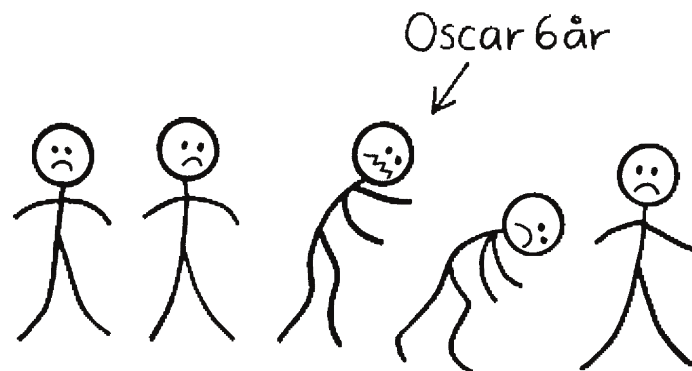
”Du Oscar berättade att du har något som heter Asperger syndrom. Det syns ju inte heller utanpå. Det finns många barn som har Asperger syndrom, men precis som allergi är olika för olika barn, är Asperger syndrom olika för olika barn som har det.”

En kompis frågade nu, "Har du alltid haft det Oscar?"
"Jag vet inte" svarade Oscar.

Jag visade och berättade:

"När du var liten och gick i förskolan hände det ofta att du blev arg och ledsen. När du blev det så skrek du. Ibland sparkade och slog du mamma och pappa, dina kompisar och fröknar. Både du och de andra blev ledsna. Alla undrade, varför är Oscar så arg?"

Oscar berättade då: En gång var jag så arg så jag slog fröken Ulrika. Då sa hon att "nu orkar jag inte mer". Jag frågade Oscar om hur det kändes att tänka på det. "Jag blir ledsen när jag tänker på det", sa han.

En kompis berättade: Jag kommer ihåg att du skrek jättemycket. Jag var rädd för dig ibland!

"När mammor och pappor undrar över saker om sina barn brukar de gå till en läkare och fråga. När du var 6 år åkte din mamma och pappa till en läkare med dig."

"Han hette Mats, sa Oscar! Skriv dit det!"

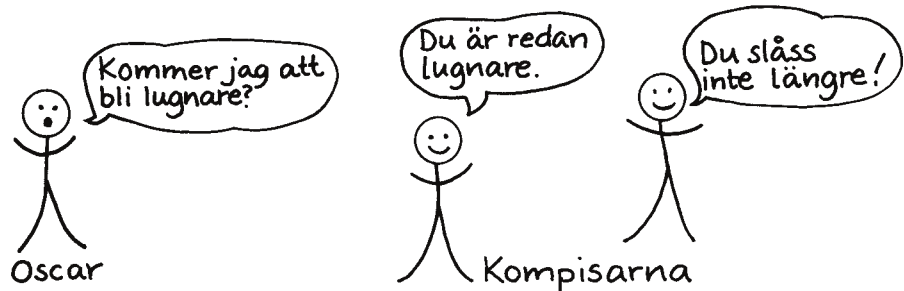
Läkaren sa: "Er pojke har någonting som heter Asperger syndrom. Det är därför som han blir så arg ibland. Och det är därför som Oscar blir orolig när han är tillsammans med många barn på samma gång. Ibland är det svårt för Oscar att se om hans kompisar är glada, arga eller ledsna."

Ibland tycker Oscar att bara han ska få bestämma.

Men Oscar kommer att lära sig att vara tillsammans med sina kompisar utan att bli så arg. Men nu när han är ett barn behöver han extra hjälp ibland.

Oscar frågade då: "Kommer jag att bli lugnare?" Det var tydligt att detta var något nytt för Oscar, något som han inte hade tänkt på! Han blev mycket ivrig och ville veta. Han blev mycket lättad.

Jag sa då "att ha Asperger syndrom är jobbigast när man är barn. Men precis som alla barn lär man sig många saker som gör att det är lättare att ha Asperger syndrom när man är vuxen."

Vi frågade Oscar och barnen:

"Tycker ni att Oscar är lika arg nu?" Nej, det var inte någon som var rädd för Oscar längre. En pojke sa: "Du slåss ju aldrig längre, du bara gapar ibland. Du hör när jag inte vill någonting."

Vi frågade också om de hade tänkt på att Oscar arbetar ensam ibland och att han har mer hjälp av vuxna. En pojke sa: "Jag var jätteavundsjuk på dig när jag var liten. Men ibland fick jag följa med till Dinosaurierummet. Det var jätteroligt."

Vi pratade också om vad barnen kan tänka på, vad Oscar kan tänka på och vad vi vuxna kan tänka på.

Förslag som kom upp:

- Berätta med ord när Oscar inte har sett utanpå att man blir ledsen.
- Be en vuxen om hjälp när man inte förstår varandra.
- Oscar kan tänka på att när han leker med barnen får man turas om att bestämma saker.
- De vuxna kan hjälpa till så att "det blir rättvist".

Reflektioner och lärdomar

Betydelsen av samtal

Om vi vetat vad vi vet idag, vad hade vi då gjort? Det är en sak som är lätt att säga, men inte lika lätt att besvara. Att kritiskt granska sig själv och den verksamhet man jobbar i kräver mod. Det gäller att det finns en trygghet på arbetsplatsen och att de personer som arbetar där är villiga att dela med sig av sina tankar.

För mig har det varit värdefullt att vid flera tillfällen ha fått möjlighet att samtala med de personer som på olika sätt mött Oscar. Vi har samtalat om hur vi kan lära av det vi varit med om, vad vi har gjort som varit bra. Vad som gagnat Oscar och hans familj, vad vi har missat eller gjort på ett sätt som inte gagnat Oscar.

Det finns inga färdiga svar, men genom att reflektera över de frågor vi har, får vi ny kunskap.

Oscar var endast fyra år då han första gången kom och lekte på skolan. Tidigt såg många allt som inte skulle fungera då Oscar blev äldre. Inger, skolans specialpedagog, berättar att hon då träffade Oscars föräldrar och att hon förstod att de var mycket oroliga. Ändå kan hon ana att hon inte förstod vidden av Oscars svårigheter.

"Kunde vi lyssnat på föräldrarnas oro på ett annat sätt? Var vi för "expertiga"? Var vi för rädda att fokusera på det som faktiskt var uppenbart att Oscar hade begränsningar!"

Jag tror att vi alltför ofta tycker att vi ska kunna komma med svar. Många gånger räcker det för föräldrarna att vi lyssnar och att de förstår att vi har tagit till oss det de berättar.

Så började Oscar på förskolan. När personalen där idag funderar över vad man mer kunde ha gjort berättar de:

Vi kunde mer konkret ha beskrivit hur vi gjorde när det fungerade

bra. Vilka situationer vi undvek, hur Oscar förbereddes, vad han tyckte om att göra. Vi kunde också ha berättat om våra farhågor inför de situationer som vi trodde skulle misslyckas, t.ex. samlingar och andra gruppaktiviteter. Men vi ville ju att Oscar skulle få en ny chans.

Specialpedagog och psykolog berättar att då de detta år träffade Oscar enskilt mötte de en mycket duktig pojke. Han samspelade bra med de båda, han var mycket verbal och de uppgifter han skulle göra löste han på ett bra sätt.

”Vi tänkte att förskoleklassens nya utmaningar skulle hjälpa Oscar att fungera bättre i grupp. Vi skulle ha lagt mer tid på att fundera över den stora skillnaden mellan Oscars sätt att vara i grupp och då han var ensam med specialpedagogen eller psykologen. Vi kunde också mer ha uppmuntrat personalen att beskriva sitt sätt att arbeta och länkat över deras kunskap.”

Under förskoleklassåret prövades många olika lösningar. De handlade bl.a. om att resursförstärka i gruppen, alltså mer personal runt Oscar.

Med den kunskap som idag finns kring Oscar, hade mer fokus även lagts på att titta på innehållet och gruppens storlek i olika situationer. Man skulle ha frågat sig när det var realistiskt att förvänta sig att Oscar skulle kunna ingå i gruppaktiviteter på samma sätt som de övriga barnen. Kunde man förändrat innehållet i vissa gruppaktiviteter? Kunde man förändrat gruppernas storlek vid vissa aktiviteter?

Då vi idag pratar om de veckor som Oscar var helt utanför sin barngrupp har vi olika tankar och perspektiv.

Oscars föräldrar berättar att de var mycket sorgsna: nu kan han inte ens vara i samma hus som sina kamrater. Fortfarande är detta en jobbig tid att tänka på för dem.

Skolans rektor och specialpedagog upplevde att de fick den tid de behövde för att kunna tänka framåt. Året hade varit fullt av möten som bara hade handlat om att lösa akuta problem och den dag som var.

Personalen kring Oscar upplevde att det var först nu som de lärde känna Oscar, att de hittade arbetssätt och vägar att möta honom. Att de kunde börja tänka framåt.

Jag tror att det hade varit omöjligt för personalen att vända det som hade blivit fel i förskoleklassen. Oscar var hela tiden steget före.

De vuxnas rädsla för Oscars utbrott var också en svår bit. Veckorna i Röda huset gav personalen möjlighet att vara steget före. De fick också möjlighet att hitta nya sätt att lösa konflikter.

Vad minns Oscar? Oscar har vid några tillfällen spontant pratat om tiden i Röda huset. Till Mariette har han bl.a sagt: Kommer du ihåg när jag var i Röda huset? Det var kul där. Vi såg på film. Det var första gången som jag träffade dig.

Ny kunskap

I samband med att Oscar började skolan, fick arbetslaget möjlighet till fortbildning. Man har ökat sin kunskap om vad begränsningar inom det neuropsykiatriska området kan innebära. Man har också tagit del av några av de arbetssätt som idag prövas. Exempel på detta är hur man i den individuella planeringen kan utgå från tid, rum, innehåll och person: att vara mån om att tydliggöra. Man har även lärt om vad seriesamtal och sociala berättelser är.

Personalen berättar att kunskapen om hur man idag beskriver neuropsykiatriska funktionshinder har ökat deras förståelse för Oscars situation och hans familj. De känner sig säkrare i sitt bemötande. När man idag möter Oscar och planerar för honom är det dock inte utifrån hans funktionshinder, att Oscar är en pojke med en viss diagnos. Man planerar nu utifrån den person han är.

Vardagen

Personalen berättar också att de nu automatiskt planerar utifrån ett strukturerat sätt, inte bara för Oscar utan för hela klassen även om de övriga barnen inte har ett lika detaljerat dagsschema.

Arbetslaget har inte hittat formerna för hur seriesamtal och sociala berättelser kan överföras till arbetet med Oscar men det har passerat runt arbetet med andra barn. Däremot har man i den verbala dialogen med Oscar nytta av det sätt att tänka som kännetecknar ett seriesamtal.

Vi har lärt oss att det behövs tid till planering. Under perioder, då det går längre tid mellan våra möten, minskar möjligheterna att hitta och planera för de situationer då Oscar kan ingå i gruppen på ett bra sätt. Det är också då som "problem" kan bli svåra att vända. Det är viktigt att hela arbetslaget är överens om hur man ska bemöta Oscar.

Vi har lärt oss att ny personal kan introduceras på bra och mindre bra sätt. Bra sätt är då ny personal får möjlighet att följa klassen och Oscar tillsammans med personalen, att vara med och iaktta innan man ska börja arbeta "på riktigt". Oscar behöver tid att lära känna nya personer och vi märker att det blir lättare för både Oscar och

den vuxne om de får möjlighet att lära känna varandra i en egen aktivitet.

Bra sätt är också när ny personal får träffa någon av de vuxna som känner Oscar för en pratstund. Att få kunskap om hur man arbetar och varför. Att få veta vem Oscar är, vad han tycker om, vad han inte tycker om osv. Hur man kan lösa en konflikt.

Mindre bra sätt är då ny personal måste börja arbeta i klassen utan någon introduktion. Då detta hänt har vid några tillfällen personal valt att aldrig mer vikariera. Detta är olyckligt både för Oscar och för den som vikarierar.

För tillfället håller personalen tillsammans med Oscar på med att göra en skriftlig information att ge till vikarier i klassen. Vi undrar nu vad Oscar tycker är viktigt att berätta om!

Självklart kan en skriftlig information inte ersätta det mänskliga mötet, men vi tror att detta blir ett bra komplement. Ibland är verkligheten som den är och även om viljan finns att saker ska vara på ett bättre sätt går det inte alltid att uppfylla.

Vi har lärt oss att det finns många olika sätt att lära på, att skilja på mål och metod. Det kan ibland för ögat se ut som om Oscar inte jobbar lika mycket som sina kamrater, men Oscars kunskapsmål är formulerade på samma sätt som hans kamrater. Skillnaden är att Oscar behöver en större variation av material och metoder. Han behöver också varva nya arbetsuppgifter med igenkännbara på ett annat sätt än sina kamrater.

Rektor Annika berättar att hon har lärt att man måste ha en god framförhållning. Hon behöver i god tid veta hur arbetslaget inför nästa år kommer att se ut. Hon behöver ge de förutsättningar som behövs för att ny personal ska få den kunskap de behöver, var på skolan Oscars klass ska vara och om det är något i miljön som behöver anpassas.

Annika berättar också att det finns visioner som hon ständigt måste hålla levande och prata om med sin personal, att barn ska kunna gå kvar på sin hemskola, att rättvisa *inte* är att det behöver vara lika för alla barn osv.

Specialpedagogen Inger beskriver sin roll som spindeln i nätet. Hon ser att hon kan vara den som ser till att det blir en kontinuitet med våra möten. Att samla in allas tankar om Oscar. Att utifrån dem hjälpa till att formulera nya mål. Att se vad som kan komma att behövas. Vad har jag som handledare lärt mig?

Ofta, när jag handleder ute på skolor möter jag enskilda lärare som är väldigt ensamma. Där det förväntas att "detta klarar du". Att möta ett barn som Oscar är inte ett ensamarbete. Det behövs många goda saker.

Det goda runt Oscar är att det finns ett förtroende mellan Oscars föräldrar och skolan. Detta förtroende försöker man bevara genom att ta tillvara föräldrarnas kunskap om sin pojke och genom att göra dem delaktiga i planeringen.

Det goda är att det finns en ledning som tillåter flexibla lösningar. En ledning som kan omsätta sina visioner om en skola för alla i handling.

Det goda är att det finns ett arbetslag kring Oscar, att det är flera som är involverade i hans undervisning.

Det goda är att det finns tid till planering och möjlighet att fylla på med ny kunskap när det behövs.

Det goda är att handledning finns. Just jag som person kan ersättas med någon annan, men att någon med ett utanförperspektiv kommer är viktigt. Det en handledare kan göra är att hjälpa personalen att reflektera och fundera över sin vardag. Den kan ställa de frågor som man inte skulle ha kunnat om man var en av vardagspersonerna på skolan. Jag upplever att det betyder mycket för personalen att det regelbundet kommer någon och undrar, frågar och är intresserad!

Sammanfattning

Det går upp och det går ner!

När jag vid olika tillfällen berättar om arbetet runt Oscar är det många som uppfattar det jag säger som att vi har hittat ett arbetssätt som gör att vardagen har blivit lätt och problemfri. Det är viktigt för mig att berätta att så är det inte. Det är ett hårt arbete för alla, inte minst för Oscar.

Det händer ibland att vi inte alls vet hur vi ska göra! Perioder då Oscar inte vill, då han kan vara riktigt otrevlig mot de vuxna, då alla är trötta. Perioder då vi går från våra planeringsmöten med nya förslag på lösningar som det visar sig inte fungerar. Perioder då personal är sjuk och vikariefrågan känns fullkomligt omöjlig att lösa.

Jag tror att det är mycket viktigt att acceptera även detta och inte tappa tron på det man gör. Att inte leta syndabockar eller lägga skulden

på enskilda personer. Man får sänka ambitionerna för ett tag! Man kan inte arbeta med allt på samma sätt hela tiden. Då Oscar var sex år behövde skolan en längre time-out. Ett liknande behov har inte uppstått igen, men behovet att för en tid göra på ett annat sätt uppstår ibland. Det är OK.

Men det är hela tiden utifrån samma grundtänkande som planeringen sker, vare sig det är lugna perioder eller inte. Grundtänkandet handlar om ett reflekterande förhållningssätt med utgångspunkt i vardagen här och nu, att beskriva vad som fungerar och vad som inte fungerar, att söka förklaringar till hur det är, att formulera mål.

- Hur?
- Vilket innehåll?
- Tillsammans med vem, hela gruppen, i en mindre grupp, enskilt?
- Var, i klassrummet, i grupprummet, utomhus?

Att för ett tag tänka bakåt är alltid något som får oss att känna oss glada och stolta!

”Tänk vilka utbrott Oscar fick när han var liten! Det var länge sedan han slog någon. Nu, när han blir arg, kan han prata om det!”

”Tänk, när Oscar började skolan var det omöjligt att visa honom en bok. Nu kan han ju ofta använda samma material som sina kamrater.”

”Tänk hur det var när vi skulle äta mat. Nu äter ju Oscar tillsammans med sina kompisar i matsalen.”

Att påminna varandra om att utveckling tar tid och att tid, det har vi gott om, är också nyttigt. Vi i skolan kommer att träffa Oscar ytterligare sex år. Men sedan har han resten av livet på sig att lära och utvecklas som människa.

När jag frågar de vuxna kring Oscar vilka deras framtidsdrömmar för Oscar är säger de att de önskar att han ska fortsätta att vara en del av sin klass även, om han ibland behöver arbeta individuellt. De önskar att Oscar ska få växa upp med kompisar omkring sig och att hans fritid ska vara rolig och meningsfull.

Målet är inte att Oscars agerande helt ska försvinna. Däremot är det viktigt att vi vet hur vi ska möta det som ibland känns svårt. Att hitta strategier både för Oscar och oss omkring. Det finns områden som är viktiga att vi inom skolan samtalar om. Områden som handlar om delaktighet för den enskilde eleven och om hur vi tänker om elevers likheter/olikheter. Hur vi tänker om vad som är rättvist och

orättvist. Är det rättvist att Oscar får större möjlighet till en individualiserad undervisning och är han delaktig om han undervisas enskilt delar av dagen? Riskerar Oscar att bli utanför om han inte alltid är med i gruppen?

När vi möter det vi inte känner igen måste vi ha en beredskap. Det är tillåtet att inte kunna allt! Men det finns kunskap och vi kan lära oss, Oscar kan lära sig. Vi har hela livet på oss.

"När jag blir stor ska jag bli bilmekaniker eller polis. Till att börja med vill jag bo i en lägenhet. Jag vill inte ha en egen familj med en gång, men senare. Då kan vi bo i ett hus, jag och min fru och mina barn."

Oscar

Barns likheter och olikheter

Vi behöver ha det på olika sätt!

"Det här barnet behöver ha det på ett "fyrkantigt" sätt."

"Min elev mår bäst då det inte händer något oväntat."

"De andra eleverna mår bra av att vi tar dagen som den kommer. Därför skulle det inte fungera om ett barn i gruppen fick ett förutbestämt schema."

"Vi har inte möjlighet att arbeta så strukturerat som detta barn skulle må bra av."

Detta är påståenden som jag då och då möter i skolans värld. Att förhålla sig till barns olikheter och att räcka till upplevs som svårt.

Vi vet att barn har olika förutsättningar och behov. En funktion kan vara försenad, nedsatt eller begränsad. En funktionsnedsättning kan behöva träning men också kompensation. Många personer med nedsatt förmåga inom olika funktionsområden beskriver att de mår bra av kompensatoriska hjälpmedel för att bättre kunna utveckla och använda de förmågor som är deras styrkor.

Detta är ibland en svår avvägning: när ska vi förvänta oss att "det växer till sig" och när ska vi anpassa?

Ibland är det lättare för oss att förstå vilken anpassning en enskild elev behöver utifrån sina förutsättningar. Självklart för oss är att förstå att en elev som inte kan se behöver tillgång till anpassade läromedel. Att en elev som inte kan höra behöver möta barn och vuxna som kan kommunicera genom teckenspråk. Att en elev med rörelsehinder behöver fysisk anpassning.

Vår förmåga att se och möta det individuella behovet blir avgörande för om en funktionsnedsättning innebär ett handikapp.

Men när vi ska möta de behov som handlar om begränsningar inom områden som kognition, perception och andra funktioner som påverkar vår förmåga att koncentrera oss, vara "lagom" aktiva eller samspela med vår omgivning på ett accepterat sätt är vi mer begränsade.

Vuxna personer med en funktionsnedsättning inom det neuropsykiatriska området beskriver att de ofta blir bemötta utifrån vilken kunskap eller uppfattning enskilda personer har. De kan beskriva att de ibland får det stöd de behöver men att de i andra situationer kan uppfattas som slarviga, störande osv. Som barn uppfattades

de ofta som ouppfostrade och envisa. I sociala situationer uppstod missförstånd.

Ändå finns idag kunskap om hur man kan anpassa och möta de elever som behöver ha sin skolgång planerad utifrån en större tydlighet, struktur och individualisering. Den stora utmaningen är om vi mer omfattande kan bygga in denna tydlighet i våra skolor eller om de elever som har dessa behov måste särskiljas.

Förmågor och förutsättningar

En person med en funktionsnedsättning inom det neuropsykiatriska området har ofta begränsningar inom flera av de funktionsområden som vi är beroende av då vi ska fungera i vardagen, både på egen hand och tillsammans med andra. Dessa områden handlar om perception, om sätt att tänka, tolka och förstå samt om våra exekutiva funktioner. För varje enskild person med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning yttrar sig begränsningarna på olika sätt.

Det är viktigt att vi som möter barn har god kunskap om vad en neuropsykiatrisk diagnos kan innebära, men det är lika viktigt att vi kan omsätta generell kunskap utifrån det enskilda barnet. Man kan t.ex. inte säga att alla barn med *adhd* behöver samma sak. (*Attention Deficit Hyper-activity Disorder*).

Planera och organisera

Våra exekutiva funktioner hjälper oss bl.a. att planera och organisera. De hjälper oss att förstå vad vi ska fokusera på och de hjälper oss att koncentrera oss på det som det är meningen att vi för stunden ska göra. Vår förmåga att använda oss av det vi kan på olika sätt och i olika situationer styrs också av dessa funktioner. Vi kallar det för att vi kan generalisera kunskap. På samma sätt är det med vår förmåga att lära oss saker på ett sådant sätt att de automatiseras. Att något vi kan är automatiserat innebär att vi inte behöver lägga ner så mycket tankeenergi i görandet. Det finns därför energi över att göra något mer på samma gång.

I vår vardag händer det ofta att vi gör många saker på samma gång utan att vi är medvetna om det. Vi lyssnar och skriver. Vi äter och samtalar. Vi lagar mat och lyssnar på radio.

Det kan vara en hjälp för oss att fundera över hur vi gör när vi ska lära ut någonting som det var länge sedan vi själv lärde oss, t.ex. att simma. Ofta måste vi då stanna upp och fundera över hur vi egentligen gör. Kanske behöver vi göra rörelserna i lugn och ro innan vi är mogna att lära vidare.

För en person som har en nedsättning inom dessa områden kan vardagen bli svår. Är man ett barn kanske man dessutom inte är medveten om sitt sätt att vara, man vet ju inte om något annat sätt. Att hålla koncentrationen, att använda sig av det man kan på ett flexibelt sätt och att hålla ordning på alla sina saker kan bli ett problem. Att komma ihåg.

Jag träffade en pojke, Ola, med diagnosen adhd. Ola berättade att när han skulle skriva av det som läraren skrev på whyteboarden blev det så fina bokstäver.

”Men när jag ska hitta på en egen berättelse är det som om orden inte kommer ut i pennan.”

Ola behöver lägga ner mycket tankeenergi på att skriva bokstäver. Själva skrivandet är inte automatiserat. Det blir inte någon energi över till att komma ihåg själva innehållet.

För Ola har talsyntes blivit ett hjälpmedel. Han talar in det han sedan vill att datorn skriver åt honom. Då målet med uppgiften i första hand är att skapa ett innehåll fungerar detta bra. Vid de tillfällen då det handlar om att ”skriva likadant” behöver Ola inte sitt hjälpmedel.

Tänka, tolka, förstå

Mycket av det vi gör i vardagen styrs av vårt sätt att tänka. Det finns olika sätt att tänka. Vi kan tänka om det som är synligt och konkret, det som är påtagligt, det som vi ser. Men vi har också förmågor som gör att vi kan tänka om det som inte är synligt. Vi skapar egna, osynliga bilder. Men trots att dessa bilder är just osynliga ger de oss vägledning: de talar om för oss vad vi ska göra, hur vi ska agera och hur vi ska bemöta våra medmänniskor.

Ett område som inte är synligt, men som vi kan tänka om, är andra människors tankar och känslor. Vi anpassar oss utifrån hur andra människor reagerar på oss. Även om vi inte får verbal respons på vårt sätt att vara kan vi känna in vad andra tänker om oss och anpassa oss efter det.

Det är ofta just detta som gör det så spännande att träffa andra människor. Vi är nyfikna på varandras tankar. Vi vill utbyta dessa med varandra. Vi behöver varandras tankar och erfarenheter.

Ett annat område som inte är synligt är tiden. Att veta vad klockan är rent tekniskt tillhör det konkreta området, men att tänka om tiden utifrån igår, idag, imorgon bygger på ett annat sätt att tänka. Vi kan snabbt pendla mellan att tänka då, nu och sedan.

Dagligen tänker vi på och använder oss av våra minnen och erfarenheter. Har jag gjort detta tidigare? Vad är igenkännbart? Vi kan

också tänka sedan: framtiden. Trots att framtiden ligger just fram i tiden kan vi tänka om hur vi tror att det kommer att se ut och utifrån de tankarna finna instruktioner och vägledning.

Personer som har begränsningar inom de områden som har med vårt tänkande att göra kan beskriva sociala situationer som är svåra att förstå. De kan berätta om att en första upptäckt var att förstå att andra människor också har tankar och att de tankarna ibland är andra än dem de själva har. Att samspela med sin omgivning utifrån att man "läser av" varandra kan vara svårt. Lättare är det då att förstå det som är mer synligt, det andra människor gör rent konkret.

Att ha en begränsning när det handlar om att tänka framtid kan också vara ett problem. Det är inte ovanligt att barn med dessa begränsningar upplevs som nejsägare, att de inte vill prova något nytt. Det är säkrare att säga nej när man har svårt att förstå vad ett ja skulle kunna innebära. Man kan också behöva hjälp med att "dra sig till minnes" och att använda sig av sina erfarenheter.

Sinnesupplevelser

Mycket av det som händer omkring oss förstår vi genom vår perception, våra sinnen. Vi ser, hör, luktar, smakar och känner. Det är inte ovanligt att en person med en neuropsykiatrisk diagnos kan beskriva annorlunda sinnesupplevelser.

Någon kanske upplever vissa ljud som störande, ljud som vi andra vanligtvis inte uppfattar. Någon annan kan beskriva att viss beröring är obehaglig, kanske kläder ska kännas på ett speciellt sätt för att upplevas som bekväma. För någon kan mat vara ett område som gör att matrepertoaren blir begränsad eller speciell.

En lärare berättar att en av hennes elever, en pojke med Asperger syndrom, på långt håll kan avgöra om hon har druckit te eller kaffe på fikarasten. Hon upplever att pojken har ett mycket gott luktsinne. Det är inte något problem för pojken mer än då han ska gå med sin klass till matsalen. Han beskriver att det inte luktar illa, men för mycket. Detta har man löst på ett sådant sätt att pojken äter sin mat i klassrummet tillsammans med några kamrater.

Att kartlägga, ta reda på, skaffa kunskap

Det finns vägar att gå då man upplever att man behöver veta mer för att förstå vad ett enskilt barn behöver. Men att prata med och medvetandegöra för ett barn och barnets föräldrar det man ser och undrar över kan vara svårt. Att då vara så konkret som möjligt kan vara bra.

Att beskriva det som händer utan att värdera kan vara en ingång. Därefter kan ett första steg vara att man tillsammans kommer överens om individuella mål och arbetsätt för eleven. Ett annat steg kan vara att man ytterligare vill kartlägga vad barnets svårigheter kan handla om eller bero på.

I samarbete med skolans elevhälsa, barnmottagning eller BUP kanske man kan få svar på mycket. Men det är viktigt att en kartläggning eller utredning sker utifrån elevens och föräldrarnas önskemål och behov. När en kartläggning eller utredning är gjord behöver man diskutera vilka konsekvenser den nya kunskapen innebär för eleven bl.a. i skolan. Då är det av betydelse att olika professioner kan samarbeta och lära av varandra.

Redskap i vardagen

Individuell plan/åtgärdsprogram

Under senare år har formerna för hur man kan arbeta och planera utifrån en individuell plan och/eller ett åtgärdsprogram utvecklats. Dessa redskap är en god hjälp då vi diskuterar med varandra och planerar på kort och lång sikt.

Det finns olika metoder att arbeta efter då man upprättar en individuell plan/åtgärdsprogram. Vilken metod som är "den rätta" kan man diskutera. Det viktiga är att man hittar den metod som man själv och som alla i arbetslaget känner sig förtrogen med.

Den metod som jag ska beskriva innebär att man i vardagen söker förklaringar till varför det är som det är. Att man reflekterar över vardagen utifrån olika områden. Man formulerar mål och man diskuterar och kommer överens om arbetsätt för att nå målen.

Det finns olika anledningar till varför man kan behöva en individuell plan:

- man vill bevara det som fungerar bra
- man ser bara hinder och problem
- målen behöver göras tydligare och mer näraliggande
- det är många personer involverade, samordning behövs

Beskriv nuläget!

Nuläget bör beskriva det eleven är bra på och tycker är roligt men också det som kan begränsa eleven och det som kan upplevas som svårt.

Nuläget bör också beskriva de förutsättningar som finns omkring eleven. Hur ser den övriga barngruppen ut? Vilka är vi som arbetar? Hur ser miljön ut och hur använder vi den? Vilket innehåll har dagen?

Sedan gäller det att prioritera! Vi kan inte arbeta med allt på samma gång!

Vad vill vi värna om och bevara? Vad vill vi ska förändras? Vad är eleven motiverad till att förändra?

Vems är problemet? Är det ett problem för eleven eller för oss andra?

Sök förklaringar!

Varför är det som det är? *Det kan finnas en förklaring till många problem och det kan finnas många förklaringar till ett problem.*

Försök att leta efter så många förklaringar som möjligt. Värna om ett tillåtande samtalsklimat i arbetslaget. Ofta har vi olika förklaringar till varför det är som det är: se det som en tillgång. Leta inte rätt eller fel utan låt det vara okej att vi kanske tänker olika. Uppmuntra varandra att formulera de tankar som finns.

Reflektera och sök förklaringar utifrån olika områden:

- förklaringar som handlar om oss runt eleven
- förklaringar som handlar om innehållet
- förklaringar som handlar om miljön
- förklaringar som handlar om eleven

Samtala med varandra om vilka områden eller vad som går att förändra och utveckla.

Formulera mål!

Beskriv hur framtiden ska se ut. Beskriv det vi vill ska bevaras men också de områden som vi vill ska förändras. Målet beskriver hur det bör vara, inte hur man ska göra.

Mål bör vara:

- motiverande att sträva mot
- rimliga att nå
- överenskomna av alla inblandade
- så tydligt beskrivna som möjligt

Ibland behöver mål delas upp i mindre delar, delmål. Man kan arbeta efter kortsiktiga mål och långsiktiga mål på samma gång.

När vi formulerar mål är det viktigt att vi frågar oss om målet innebär något positivt för eleven och om målet är realistiskt både när det gäller innehållet och tidsperspektivet.

Beskriv arbetsätt, metod

Arbetsätt och metod är vår väg och vårt redskap för att nå förändring, för att nå mål. De arbetsätt vi väljer bör utgå från de förklaringar vi sett och samtalat om. Vad är det vi ser i vardagen som går att utveckla eller som går att göra på ett annat sätt? Hur vi gör kan handla om vilket material, vilket läromedel vi väljer. Det kan också handla om hur vi använder miljön omkring oss. Hur vi tänker om grupsammansättning och personer runt eleven bör också tänkas in.

Det område som vi ofta glömmer att formulera är det som handlar om förhållningssätt och bemötande. På vilket sätt ska vi förhålla oss till eleven i olika situationer? Vilket stöd behöver eleven från oss?

Utvärdering – Lärdomar

Att träffas för att utvärdera arbetet utifrån den individuella planen är ett av de fora vi har som hjälper oss att lära av vardagen. Har n-situationen förändrats på ett sådant sätt som vi önskade? Tror vi att de arbetsätt vi valt var "de rätta"?

Om vi nått de mål som vi formulerat kan vi fundera över om de arbetsätt vi valt går att använda och utveckla för att nå andra mål. Om ingenting har förändrats behöver vi reflektera över vardagen utifrån nya infallsvinklar. Vad är det vi inte har sett? Vad behöver vi mer veta?

Elevens delaktighet

Att göra eleven så delaktig som möjligt i processen är något att sträva efter. Detta kan ske på olika vis. Någon elev kan vara med fullt ut. En annan elev kanske man erbjuder att vara med i vissa delar.

Det är viktigt att vi förväntar oss att eleven kan tillföra oss mycket! Hur har eleven tänkt om sin vardag? Kanske eleven tänker på ett annat sätt än vi tror? Kan vi hjälpa eleven att beskriva vad en positiv förändring skulle vara och hur vi skulle kunna nå dit?

Det är viktigt att vi förmedlar hopp till eleven och att vi tydligt visar att det är tillsammans som vi ska lösa det som behöver lösas. Hur den skriftliga dokumentationen ser ut är viktig. Man kan välja

att formulera sig på ett, för eleven tydligt sätt. I stället för ordet "nulägesbeskrivning" kan man välja orden "så här är det, detta fungerar bra, detta fungerar mindre bra". I stället för ordet "mål" kan man skriva "vi vill att det ska bli så här". I stället för ordet "metod" kan man skriva "så här ska vi göra" och i stället för ordet "utvärdering" skriver man "vi pratar om hur det går den ...". Att använda ordet "vi" är bra. Eleven måste få uppleva att han/hon inte är ensam, att förstå att vi tillsammans ska hjälpas åt.

Att hitta ett språk som eleven förstår betyder mycket. Den skriftliga dokumentationen blir en hjälp att lättare förstå tiden. Hela processen med elevens egen plan ger eleven kunskap om att saker går att påverka. Att få hjälp att reflektera över sig själv, sin situation och omgivning ger en säkrare uppfattning och kunskap om vem man är.

Processen fortsätter ...

Om vi vill att den verksamhet vi arbetar i ska leva och utvecklas är det viktigt att också denna process hålls levande. En plan behöver inte alltid utgå från en individ. Processen är överförbar till alla verksamheter. Vi har en historia, vi har ett nu och vi har en framtid. Vår framtid går att påverka. Tillsammans har vi kunskap och erfarenhet att lära av. Här och nu kan vi stanna upp och reflektera och formulera mål för framtiden.

Nusituation
Styrkor och förmågor
Förutsättningar och möjligheter
Hinder och svårigheter
Behov

Mål
Är målen rimliga?
Är eleven motiverad?
Förstår eleven varför?
Tar vi tillvara elevens styrkor?

Förklaringar
Hur förklarar vi nu-situationen?
Förklaringar hos oss själva,
i vår miljö, i innehållet,
hos barnet, m.m.

Metoder/Arbetsätt
Vilka förklaringar kan hjälpa
oss, ge oss idéer till metoder
som leder till målet?

Utvärdera, Reflektera, Lära

Har nusituationen förändrats? Har vi nått våra mål?
Om så är: har vi hittat arbetsätt som går att använda och
utveckla för att nå andra mål?
Om ingenting har förändrats: har vi fel förklaringar? Vad
är det som vi inte sett? Vad behöver vi mer veta?

Att tydliggöra vardagen

Vi har alla behov av att veta vad som förväntas av oss. Vi vill veta vad vi ska göra, var vi ska vara, hur länge det vi ska göra kommer att pågå och med vilka vi ska vara. Vissa personer skaffar sig lätt den information man behöver för att få svar på dessa frågor. För andra personer behöver det framgå på ett tydligare sätt vad som kommer att hända osv.

Att arbeta med tydliggörande pedagogik innebär att man i verksamheten har en genomtänkt planering utifrån områden som *tid, miljö, innehåll och person*. Man reflekterar över vad som, utifrån individens eller gruppens behov, kan göras mer tydligt eller anpassas på annat sätt.

Tydliggörande pedagogik

Att arbeta med tydliggörande pedagogik innebär att man i sin verksamhet har en genomtänkt planering utifrån områdena INNEHÅLL, TID, MILJÖ och PERSON. Att man reflekterar över vad som, utifrån individens eller gruppens behov, kan göras mer tydligt eller anpassas på annat sätt.

TIDEN

När slutar det?
Hur länge ska det hålla på?
Vad händer sedan?

RUMMET/MILJÖN

Var ska jag vara?
Var ska jag hänga
min jacka?

PERSON

Vilka ska jag vara med?
Vem vill göra samma
sak som jag?

INNEHÅLL

Vad ska jag göra?
Hur ska jag göra?
Det här är roligt!
Det här behöver
jag lära mig!

Tid

Tid kan vara så mycket. Det kan vara att veta vad klockan för tillfället är. Det kan vara att veta när olika saker äger rum. Det kan vara att veta och komma ihåg i vilken ordning dagens aktiviteter kommer att ske.

För de flesta av oss är almanackan ett viktigt tidshjälpmedel. Vi har en gång lärt oss hur man kan använda den och vi vet när vi behöver titta i den för att "komma ihåg".

Vilket behov man har av att få tiden förtydligad för sig är individuellt. Dagen presenterad i bilder eller ord på en bestämd plats i klassrummet eller vid den egna arbetsplatsen kan vara en hjälp för någon. Ett eget schema där de olika klockslagen tydligt framgår. Ett timglas eller klocka som talar om när jag är klar med något, ska gå in från rasten osv.

Dessa tidshjälpmedel används i de flesta verksamheter kring yngre barn. Men för äldre barn som behöver detta stöd kan det vara svårt att få hjälp. Tyvärr uppfattar vi ofta denna sorts stöd som barnsliga och onödiga. Vi behöver ändra vårt sätt att tänka.

Lisa är 13 år. Hon har just börjat på en högstadieskola. De första veckorna hade Lisa stor frånvaro, det hände att hon plötsligt gick hem utan att man förstod varför.

För sin pappa berättade hon att det var svårt att veta när de olika lektionerna skulle börja och var de skulle vara. När hon hade samma lektioner i helklass gick det bra, då följde hon med sina kamrater. Men vid de tillfällen som klassen arbetade i grupper, vid språkval osv., var det svårt för Lisa.

När Lisa gick på sin förra skola hade man de flesta lektionerna i samma klassrum. På whyteboarden fanns ett stort, gemensamt dagsschema. Detta saknade Lisa.

Lisa och hennes pappa pratade med Lisas lärare. Efter en stunds samtal beslöt man att varje korridor skulle få en färgmarkering och de olika salarna tydligare numreringar. Även Lisas schema kompletterades med färgmarkeringar samt tydligare siffror.

Lisa ville inte att klassen skulle förstå att hon inte hittade, men lärarna tyckte att ett tydligare schema kunde vara bra även för den övriga klassen, så denna förändring byggdes in som ett erbjudande till alla.

Rum och miljö

Hur det behöver se ut omkring oss beroende av vad vi ska göra är individuellt. Ett barn kan hitta sin koncentration oberoende av om-

givningen medan ett annat barn behöver ha det mer genomtänkt omkring sig. Skolans miljö handlar om så mycket mer än klassrummet. Kapprum, grupprum, matsal, skolgård. Kanske finns det på skolan miljöer som går att utveckla och förändra.

Att observera en elev i olika situationer kan hjälpa oss att veta vad just det enskilda barnet behöver. Exempel på situationer som kan behöva förtydligas är var man ska sitta, vilken del av bordet som "är min" (var slutar min plats och var börjar din?) var man ska hänga sina kläder eller var man ska ha sitt material.

Att förtydliga kan innebära att vi kompletterar miljön med hjälp av bilder, färgmarkeringar, alternativa arbetsplatser, tydliga gränser mellan var man arbetar koncentrerat och var man kanske kan röra på sig, ha en paus.

Robin är 11 år. Eleverna i Robins klass förvarar sitt material i varsin låda en bit från arbetsborden. Robin tycker att det är svårt att hitta sina böcker och sina papper. Det är alltid en sådan röra i lådan! Hans lärare tycker att han måste bli duktigare på att hålla ordning: du är ju så stor nu!

Hemma samlar Robin på fotbollsbilder och olika vimplar. Han har många dataspel och olika serietidningar. Hans mamma och pappa har köpt olika lådor för de olika sakerna. Utanpå lådorna har de satt fast bilder på vad som ska finnas i. Även om det ändå blir rörigt ibland, klarar Robin själv av att städa.

"Kan Robin ha sina skolsaker i olika tidskriftsamlare i stället för i lådan", frågar Robins föräldrar vid ett utvecklingssamtal. Efter en stunds samtal utifrån detta förslag bestämde man att Robin skulle få pröva att ha sina saker på en annan plats i klassrummet: i en bokhylla där tidskriftsamlare skulle få plats.

Innehåll

När vi talar om skolans innehåll menar vi både vad vi ska göra och hur. Att vägarna till ett mål kan vara många vet vi, ändå kan det vara svårt att variera och anpassa material.

"Hur mycket ska jag göra? Jag kommer aldrig att orka hela den här boken!" Att kopiera just den aktuella sidan kan vara en hjälp för någon. Att få tydligt markerat vad som ska arbetas med kan också vara en hjälp. Att komplettera materialet med t.ex. datorprogram, talböcker och mer konkret material är också en väg. För många barn är det just variationen av läromedel som kan vara det som gör att man kan känna sig motiverad.

Har eleven något intresse som vi kan nyttja? Kan något område som upplevs svårt integreras mer med något annat område?

Nicko är 12 år. Klassen håller just nu på att läsa om olika länder i Europa. Barnen får välja ett land som de tycker verkar intressant. Nicko har svårt att bestämma sig: hur vet man vilket land som är intressant? Nickos lärare påminner Nicko om att hans mormor kommer från Grekland och genast bestämmer sig Nicko för att läsa om just Grekland.

Nickos lärare lovar att till nästa dag plocka fram några böcker om Grekland åt honom. Eftersom Nicko verkat så glad letar hans lärare upp många olika böcker. Men när han nästa morgon lämnar böckerna till Nicko blir han arg, rusar ut ur klassrummet och smäller igen dörren. Nickos lärare kan inte förstå varför.

Efter rasten har läraren möjlighet att prata med Nicko om det som hände. "Varför blev du så arg?" Efter en stund förstår Nicko och hans lärare att Nicko har missförstått det hela. Han har trott att det varit meningen att han skulle läsa hela böckerna från pärm till pärm. "Och vad är det meningen att jag ska skriva om?"

Nickos lärare hjälper honom då att komma på några områden att skriva och rita om. Han får också hjälp att hitta rätt i böckerna. Läraren markerar de sidor som Nicko har nytta av med gem i olika färger.

Person

Med vem ska jag vara? Det kan för vissa barn vara extra viktigt att veta. Det kan handla både om att veta vilka barn man ska vara tillsammans med och vilken/vilka vuxna.

Med vem/vilka man trivs och fungerar bra tillsammans med hänger ofta samman med innehållet, det man ska göra. Ibland kanske man kan arbeta och koncentrera sig tillsammans med många, ibland behöver man arbeta i en mindre grupp. Kanske ens individuella behov kräver att man arbetar enskilt del av dagen.

Frida är 10 år. Den senaste tiden har hon lämnat skolgården under rasten. När hon hört att rasten är slut, har hon kommit direkt till klassrummet. Hennes lärare har då sett att hon har gråtit. De vuxna funderar mycket över vad det kan bero på att Frida är ledsen. "Om hon bara sökte upp en av oss vuxna så skulle vi kunna hjälpa henne."

Med hjälp av penna och papper försöker Fridas lärare få veta vad det är som Frida är ledsen över och vad en rolig rast skulle innebära för henne. Fridas lärare undrar först varför Frida inte söker upp rastvakten när hon är ledsen. Frida säger då att det inte finns några rastvakter ute. "Bara på torsdagarna då du är ute."

Läraren undrar därefter hur man skulle kunna göra så att Frida tyckte att rasten blev rolig. Det visar sig att Frida har svårt att fritt berätta, att komma med förslag. Läraren ger då Frida två exempel. Hon berättar att en

del barn vill ha en bästis på rasten medan andra vill leka med olika barn.
"Vilket vill du?"

När Frida får två förslag att välja mellan kan hon berätta att hon vill leka med olika barn. Läraren frågar då vad Frida vill göra med de olika barnen. "Leka roliga lekar", svarar Frida. "Vilka lekar tycker du är roliga lekar", undrar läraren. "Kom alla mina kycklingar, Vem är rädd för Svarte man och Boll-stå".

Efter samtalet med Frida diskuterar personalen med varandra. Är det så att Frida har svårt att förstå vem som är rastvakt? Det verkar som om hon bara känner igen rastvakten då det är hennes egen lärare. Är det också så att den sorts lekar som Frida tycker om att leka är svåra för henne att initiera på egen hand? Personalen beslutar följande:

De som för dagen är rastvakter bär en färgad väst över jackan. På så sätt blir det lättare för barnen att se vem som är en besökande förälder och vem som man kan gå till för att få hjälp.

Man inför också "veckans lek". Alla barn får på måndag morgon information om vilken lek som gäller och var på skolgården leken kommer att vara. Leken leds av en vuxen.

Vid utvärderingen kan personalen berätta för varandra att Frida är med vid veckans lek så gott som veckans samtliga raster. Hon har också uppsökt rastvakten även andra dagar än då hennes lärare är vakt. Dessa förändringar verkar även fler barn må gott av.

Seriesamtal och sociala berättelser

Att arbeta med seriesamtal och sociala berättelser innebär att man på ett genomtänkt sätt använder papper och penna för att förtydliga och förklara kommunikation, sociala situationer mm.

Ett seriesamtal är ett "här-och-nu-samtal" där barnet tillsammans med den vuxne ritar vad som hänt men också ritar och föreslår exempel på alternativa lösningar.

Men hjälp av enkla streckgubbar, pratbubblor och tankebubblor beskriver man en händelse utifrån olika perspektiv. Fördelarna har visat sig vara flera. För många barn är det lättare att beskriva och förstå något som hänt då det blir synligt. Fokus på samtalet blir papperet, turtagningen i samtalet blir tydlig. Eftersom själva ritandet tar tid blir tempot i samtalet lugnt. Då samtalet är slut finns det kvar som en ritad minnesanteckning och kan plockas fram vid senare tillfälle som en påminnelse.

En social berättelse skrivs av den vuxne och läses sedan för barnet. En social berättelse kan förklara en social situation eller ge en social förståelse omkring något som barnet inte har kunskap om. Berättelsen kan också ge information om något som ska hända eller

förklara hur något ska göras. Under de senaste åren har flera böcker utgivits som beskriver dessa arbetssätt, se litteraturlistan.

Sammanfattning

Barn med en neuropsykiatrisk diagnos har de senaste åren utsatts för mycket tyckande. Bemötandet kan innebära allt från att symtomen enbart förklaras utifrån sociala beskrivningar till att barnen grupperas utifrån en viss diagnos även om det enskilda barnet har andra behov.

Vi behöver hitta nyanser. Vi behöver utveckla vår förmåga att ta tillvara den kunskap som idag finns om olikheter utan att för den skull generalisera.

Vissa ord är svåra för oss att förstå och beskriva på en generell nivå. Jag tänker då på ord som delaktighet, gemenskap, likhet och olikhet, rättvisa. Det är som om dessa ord blir lättare att förstå med individen i centrum. Att omsätta det generella till sin egen vardag blir viktigt. Om vi bejakar barns olikheter måste vi också bejaka olika sätt att möta dem på. Därför kan vi inte sträva efter "det enda sättet", eller "de rätta metoderna".

På våra skolor behöver vi inta en tillåtande atmosfär både då det handlar om att se det enskilda barnen som att se oss själva. Vi måste sätta ord på vardagen utifrån hur den är och inte utifrån hur vi önskar att den vore. För varandra behöver vi berätta vad vi kan men också vad vi tycker är svårt att möta och förstå. Vi behöver inte kunna allt idag, men vi måste förvänta oss att framtiden går att förändra utifrån ny kunskap och nya erfarenheter.

"Vi är inte bra på barn som Oscar, men det måste vi bli". Det var påståendet som ledde till ny kunskap. Arbetet utifrån en enskild elev på en stor skola, gav många personer ny kunskap och ny erfarenhet. Det har visat sig att dessa erfarenheter går att omsätta i mötet med andra barn. Barns olikheter upplevs inte lika svårt. Ord som delaktighet, gemenskap, likhet och olikhet, rättvisa går att formulera utifrån Annas, Olivers, Rebeckas och Oscars behov. En skola för var och en.

Vardagen som verksamhetsutveckling

En ny elev i en gammal skola

Skolan har en lång historia. Under årens lopp har perspektiv, koder och kulturer växlat och präglat hur skolan byggs upp. Gränser sätts och verksamheten formas inom dessa gränser. De starkaste styrinstrumenten definieras av riksdag och regering och uttrycks i skollag och andra styrdokument. Dessa måste i sin tur tolkas och konkretiseras på olika nivåer från Skolverket och Myndigheten för skolutveckling till kommuner, enskilda skolor och arbetslag.

Grundskolan styrs starkt av kursplanemål även om det i läroplanen också betonas mer övergripande mål om elevens utveckling till medborgare i samhället. Organisationen bygger på klasser som ofta är stora.

Elevernas behov varierar. Att ge stöd till var och en utifrån deras behov kan ibland kännas svårt att klara för en lärare. En elev med en komplex utvecklingsproblematik kan då upplevas som en alltför stor utmaning. Man reagerar med uttryck som "det klarar vi inte".

Sådana reaktioner är förståeliga och också realistiska. Skolans tradition är inte att elever med komplexa funktionshinder ska gå i en "vanlig" klass. Det är inte så många år sedan ambitionen att alla elever ska undervisas tillsammans formulerades. Det finns alltså relativt lite erfarenheter att bygga på. Det är något nytt som kommit in i skolans värld.

Det är kanske så att "vanlig" klass inte är den gruppbildning som ska ligga till grund för en ny skola. Utveckling kräver förändring också av de strukturer som verksamheten vilar i.

Att ta emot en elev som Oscar blir därför en utmaning för skolan. Oscars skola tog utmaningen och vann därmed nya erfarenheter och kunskaper som kan tillföras hela skolan. Skolans verksamhet har därför fått ett bidrag. Skolutvecklingen har tagit ett steg framåt – mot en ny struktur i skolan, kanske "En skola för alla".

Vad kan man lära av det? Hur blir den konkreta erfarenheten kring Oscar en generell kunskap som skolan som helhet kan använda? Det är vad vi vill reflektera kring i denna del av rapporten. Vi utgår från en teori om verksamhetsutveckling byggd på ett vägledande förhållningssätt (se boken "Vad är det fråga om?"). Där betonas sex aspekter som blir ett fundament för att en verksamhet ska bli verksam:

- Utmaning
- Genomföranderesurser
- Idé och uppdrag
- Förhållningssätt
- Arbetssätt
- Lärdomar

Att reflektera över de aspekterna ger ett stöd för hur en utvecklingsprocess formas. Grundtanken är ett vägledande förhållningssätt som innebär att ledningen fokuserar hur en personalgrupp kan finna sin väg i arbetet eller hur en lärare kan ge eleven ledning att finna sin väg i livet.

Utmaningen

Det är intressant att se hur uppfattningar om ett barn formas och i förväg skapar en atmosfär kring eleven som kan karakteriseras av avståndstagande och rädsla. Det styr sedan diskussionerna kring skolgången. Den första utmaningen ligger därför i att förstå hur uppfattningen om barnet uppstått. Det kan ge en grund för en djupare förståelse.

Oscar och hans familj flyttade till Sollebrunn när Oscar var fyra år. Innan dess hade familjen bott ute på landet och Oscars mamma och pappa upplevde ofta att Oscar behövde och ville ha kompisar. De lovade honom kompisar när de flyttade.

Oscar försökte infria det löftet själv genom att söka kontakt med barnen på skolgården. Hans reaktioner började skapa en bild av honom. Oscar blev ett barn som märktes. Många blev rädda för honom. Allas farhågor blev snabbt ett allmänt tyckande. Ryktet om "det bråkiga barnet" spreds.

Oscars föräldrar var inte klara över sonens problematik utan sökte svar. En utredning visade till sist att Oscar har Asperger syndrom, en diagnos som först på 1990-talet blev allmän och som innebär en för barnet komplex livssituation och för omvärlden osäkerhet.

Tidigare har dessa barn sällan haft en diagnos. Det innebär också att just denna grupp elever inte uppmärksammas. Därmed är erfarenheterna inte så stora samtidigt som det nu finns ganska omfattande kunskaper om hur de bör mötas. Den kunskapen fanns inom Alingsås kommun och Specialpedagogiska institutet men inte i den enskilda skolan.

I förskolan blev alla gruppaktiviteter kaos. Oscar fick ständiga utbrott. Arbetslaget hade förstärkts med ytterligare en förskollärare men trots detta blev konflikterna inte färre.

Oscar var trött och ledsen, kamraterna var ledsna och rädda, de vuxna var ledsna, rädda och villrådiga. Oscars föräldrar och personalen blev ofta kontaktade av de övriga barnens föräldrar som också var oroliga för vad Oscar skulle betyda för deras barn. Utmaningen för skolan blev stor:

- Oscar hade genom sina reaktioner skapat rädsla och osäkerhet.
- Försök att genom fler resurser hantera situationen hade misslyckats.
- Föräldrarna började söka andra vägar.

Det är grundläggande och avgörande för fortsättningen att man vågar se hur det faktiskt *är* – inte hur det borde vara. Därmed börjar man där man är – i verkligheten. Det innebär också att man tar omgivningens känslor på allvar.

Eventuella slutsatser om att en lärare t.ex. säger att hon inte vill ha eleven i sin klass bör inte bli föremål för argumentation. Det är i stället ett uttryck för oro och kanske t.o.m. rädsla. Att möta känslorna gör att man kan komma vidare.

Vid Lenas första möte inför skolplaneringen med ansvariga i skolan berättade specialpedagogen att man inte var bra på barn som Oscar. Men hon lade till: "Men vi måste bli det." Därmed antog skolan utmaningen.

Men det löste inte frågan om vad man skulle göra. Det blev ett arbete som tagit tid och som nog inte slutar förrän Oscar lämnar skolan. Hans funktionshinder försvinner inte men ändrar karaktär efterhand som han utvecklas. Skolans insatser är del i den processen.

Det betyder också att utmaningen inte är slut. Man måste räkna med att nya utmaningar kommer i olika skeden. Det är då viktigt att inte uppleva det som misslyckanden utan se det som del i Oscars utveckling. Hans funktionshinder påverkas av nya funktioner och han står då inför nya situationer som han inte lärt sig handskas med.

Ett problem för barn som Oscar är att de inte kan generalisera sina kunskaper utan måste lära sig nya situationer i det konkreta sammanhanget. Samtidigt är det så att om han kommit igenom svåra situationer med nya insikter kommer dessa att hjälpa honom när det blir svårt nästa gång. Lärandet kan gå snabbare.

Om man känner osäkerhet och vill vidare riktar man ofta sina tankar till att t.ex. få gå kurs eller tillhöra ett nätverk. Det kan vara

utmärkt men vi glömmar lätt det grundläggande och bärande som finns omkring oss i vardagen. Vad kan vi göra i och med vår vardag? Vad krävs för att se, förstå och ta tillvara utmaningen av att hamna i en situation som man inte behärskar? Det är väl här utvecklingens kärna ligger. Allt som bara "går på räls" blir till slut slentrian och är ofta inte utvecklande.

Genomföranderesurser

En synpunkt som ofta snabbt uppkommer är att man behöver mer resurser. Frågan är då: vilka resurser? Svaret är ofta att det handlar om mer personal. Men det finns fler resurser att använda. Arbetet med Oscar ledde till att man definierade dessa:

- Erfarenheter av Oscar som visade sig positiva och som därmed blivit kunskaper att använda.
- Diskussion om bemötandet av Oscars utbrott som byggde på föräldrarnas erfarenheter och Lenas tidigare kunskaper och erfarenheter.
- Ett bra samarbete med Oscars föräldrar.

En svår fråga var vem som skulle arbeta med Oscar. Ingen ville eller vågade. Då beslöt rektor att erbjuda två personer i arbetslaget att tillsammans ta sig an och lära känna Oscar. Efter några dagar erbjöd sig två personer att ta uppgiften.

De två personerna fick handledning av Lena som gav dem vägledning i hur de kunde lägga upp arbetet för att få en grund för den fortsatta undervisningen. I det sammanhanget var Lenas kunskaper och erfarenheter av elever med autism viktiga.

Den kunskap som växte fram blev i sin tur grund för planeringen av skolstarten. Man bestämde sig för att låta Oscar ingå i en grupp som bestod av 40 barn med ett arbetslag runt sig. Man gick också igenom den fysiska miljön och möjligheterna att dela barnen i grupper. Lena fortsatte att ge handledning och arbetslaget fick också fortbildning.

Några frågor man kan ställa sig när man tar sig an en utmaning är följande:

- Vilka kunskaper finns i verksamheten om elevers olikheter?
- Vilka erfarenheter finns i verksamheten om elevers olikheter?
- Hur synliggörs och tillvaratas dessa kunskaper och erfarenheter?
- Hur vidareutvecklas de?

- Vad behöver fördjupas och/eller förändras?
- Varför gör vi det vi gör? Vad ligger som grund?
- Vad fungerar? Varför fungerar det? Hur kan man utveckla det som fungerar vidare till andra situationer?

För att genomföra detta behövs *tid* och *mötesplatser* som genomsyras av respekt, öppenhet, tolerans, ödmjukhet, trygghet, tålamod, tilltro och vilja att vi kan tillsammans.

Grunden är att våga lyfta fram det var och en tänker och att lyssna in andras tänkande utan att gå i försvar. Människan med funktionshinder har sitt perspektiv och hans tänkande, känslor och vilja är alltid den bästa utgångspunkten liksom föräldrars perspektiv som handlar om barnets hela liv. Som personal är vi med några få år av en människas liv.

Idé och uppdrag

Idén eller visionen uttrycktes på ett tidigt stadium: Skolan kunde inte så mycket om elever som Oscar men man ville lära sig mer. Det har genomsyrat arbetet. En idé eller vision ger riktning mot framtiden. Den måste vara förankrad i inlevelse och intresse att skapa förändring och utveckling men också i en tro på att det är möjligt. Då kan arbetet få kraft.

Uppdraget handlar om att ge Oscar den undervisning han är berättigad till.

Förhållningssätt

Förhållningssätt handlar om dels styrande tankemönster och dels tänkandet som omfattar hur man tar emot information, bearbetar den och finner svar. Det finns på en kollegial nivå för hela skolan. Där upplevs det i atmosfär och kultur. Men ytterst är det den enskilda medarbetaren som bidrar med sitt förhållningssätt.

De styrande tankemönstren är ofta omedvetna. De har att göra med vad vi upplevt och vad vi lärt oss. I samhället finns kollektiva mönster, synsätt, som vi tar till oss utan att reflektera över dem.

Många tankemönster som styr oss är negativa och hindrar oss från att tänka kreativt. Något som ofta är hämmande är att nya begrepp snabbt tas upp utan reflektion. De får då inget innehåll och kan inte ge konkret stöd.

Ett annat hinder är att vi vid osäkerhet och rädsla vill ta bort det som orsakar känslorna, i det här fallet eleven. I den allmänna skoldebatten händer det ofta att man fördömer sådana reaktioner.

En pedagog ska, sägs det ibland, klara de elever som kommer. Det som ligger bakom är ofta en uppfattning att man inte skulle kunna klara något som man just nu faktiskt inte kan – en föreställning som kan ändras. Det som krävs är att man inser att alla kan utvecklas och lära, även pedagoger. Men då krävs tryggheten att skolledningen förstår vilket stöd pedagogen behöver för att klara den processen.

Elever med funktionshinder ställer oss i svåra situationer, utmanar oss. Det innebär att en del i ny kunskap omfattar kunskaper om funktionshindret och hur det påverkar undervisningen. Att få redskap att möta elevens problematik är nödvändigt.

Man kan se en parallellitet i uppfattningar om elever med funktionshinder. Det är lätt att fastna i att ett funktionshinder är statiskt och alltid kommer att innebära problem av det slag man möter i nuet.

För Oscar betyder det kaos och utbrott. Men om man lär sig förstå vilken livssituation Oscar är i och anpassa sig till den kan man få redskap som gör att kaos och utbrott inte uppstår på samma sätt hela tiden. Ett exempel är planering med förberedelse och rytm över dagen. Även Oscar kan utvecklas vilket denna rapport bekräftar.

Tillit till att det går att utveckla både sig själv som medarbetare i skolan, eleven och verksamheten är en viktig grundsten.

Hinder av alla slag är relativa. De kan mötas och vändas till möjligheter. Det är en fråga om att upptäcka hur man tänker och sedan tänka om. Det är inte en enkel process men fruktbar och givande.

Det är inte bara Oscar som kastas in i kaos. Utveckling innebär perioder av kaos men intressant är att om man vågar se kaoset som att något nytt håller på att uppstå är det lättare att ha tillit till skeendet. Uppmärksamhet och öppenhet leder till ny ordning på en högre nivå.

Ord kan också bli hinder. Vi har använt ordet utmaning. Vanligt är att man i stället talar om problem. Det är helt klart så att upplevelsen kan ha karaktär av problem men ord kan hjälpa en i omtänkandet. En utmaning tar man eller säger nej till. Problem ska åtgärdas. Det är stor skillnad i vart tankarna leder en.

Ett annat ord man bör vara uppmärksam på är misslyckanden. Det är lätt att känna att man misslyckas om det uppstår kaos. Ett annat sätt är att se det som en erfarenhet som kan mötas och förändras. Också det ger andra associationer.

Ett tredje exempel är rätt och fel. Ett alternativt sätt att uttrycka sig är att se vad som är fruktbart eller inte. Vad verkar? Vad verkar inte? Också det ger andra infallsvinklar.

Förhållningssätt kännetecknar inte bara medarbetarna. Också eleven har ett förhållningssätt. Barn i allmänhet karakteriseras av nyfikenhet, engagemang, intresse, experimenterande och sökande. Ett barn med autism har inte samma utåtriktade hållning vilket hämmar delaktighet. Undervisningen kan stärka elevens förhållningssätt och göra honom mer nyfiken och medveten.

Självkännedom är för alla grunden i ett medvetet förhållningssätt. Man kan fråga sig:

- Hur väl känner jag mig själv, mina brister, mina styrkor, mina reaktioner och mitt sätt att agera?
- Hur väl känner eleven sig själv?
- Hur hjälper vi eleven till större kunskap om sig själv, sina reaktioner och sitt sätt att agera utan att skuldbelägga?
- Hur kan vi upptäcka "på-väg-kunskaper" och utveckla dem till "jag-kan-kunskaper"?

Delaktighet är en av grundstenarna i styrdokument. Den är inte ett mål att uppnå och den är inte statisk. Den är relaterad till personer och situationer. Hur, när, var och med vem/vilka är eleven delaktig? När tycker eleven att han är delaktig? Ibland finns en skillnad mellan vad eleven upplever och vad omgivningen tycker sig se. Hur kan vi tydliggöra detta?

Arbetsätt

Att skapa kunskap

Arbetsättet omfattar flera aspekter. En handlar om hur kunskap bildas. Den process skolan gått igenom är i hög grad en fråga om att få kunskap på olika fält. Det sätt man valt kan sammanfattas i några steg:

- Frågor ställs.
Starten karakteriserades av att frågor formulerades. Dessa i sin tur definierade de områden som man behövde arbeta med.
- Därefter diskuterades frågorna och man sökte idéer om hur de skulle besvaras. I detta sammanhang kunde man också förankra sig i de kunskaper som finns om funktionshinder som autism/Asperger syndrom och pedagogik.
- Därefter planerades och genomfördes det man kommit fram till.
- I denna process fördjupades också kunskaperna genom handledning, samtal och fortbildning – viktigt för att processen skulle föras framåt på ett tryggt sätt.
- Det sista steget är utvärdering. Denna skedde genom dokumentation av skeendet och sammanfattning av erfarenheterna. Viktigt är frågorna:
Vad fungerar – blir kunskap?
Vad fungerar inte – Finns alternativa vägar och möjligheter?
- Samma process aktualiseras när nya frågor uppstår. Processen går alltså hela tiden vidare.

I denna process får varje person beskriva sina upplevelser. Utifrån den beskrivna upplevelsen kan man få fram vilket individuellt stöd som kan behövas för att var och en ska kunna göra ett gott arbete. På det sättet kan alla känna att de duger och man är på väg mot gemensamma mål.

En fråga som ofta kommer upp i liknande processer är hur man vet om man är på rätt väg. Det är naturligt att ibland vara osäker. Det är så mycket i ett barns utveckling som man aldrig kan vara riktigt säker på. Det som ska komma är inte känt. Alltför stor säkerhet utan tvivel på egna bedömningar kan göra att man inte ser när en funktion, ett nytt sätt att reagera, nya färdigheter etc. är på väg.

Det viktigaste stödet för en bedömning får man genom eleven själv. Det är hans reaktioner som är svaret. Ibland glömmar man bort att man kan prata med eleven själv och få hans tankar. Även föräldrar kan se sådant som kan vara vägledande.

Det finns inte bara en väg utan många. Man väljer en väg men om man inte ser resultat bör man ha tillit till att det finns alternativa vägar.

Utveckling går inte rakt framåt utan ibland fram och ibland litet tillbaka. Detta gäller särskilt områden som har med identitetsutveckling

att göra. Men ibland kan det hända även inom andra områden. Man kan bli orolig om man ser att allt inte går som man vet att det kan och inte hittar orsaker. Det kan då vara en skenbar tillbakagång, därför att nya förmågor håller på att bryta fram. Det är en tanke som kan vara bra att införliva i sitt tänkande. Då är det lättare att behålla hopp och engagemang.

Det kan också vara en utmaning när man i grunden behöver ändra något. Har man arbetat länge med samma elev har man kunskap och erfarenhet som kan bli en belastning genom att man alltför snabbt skapar sig föreställningar om vad som sker. Man kan också känna saknad efter det som en gång varit. Möjligheterna ligger i att alltid utgå från ett nuläge – "så här är det idag" – och planera utifrån det.

För att finna fler värden i det man gör bör man då och då också fundera över vad förhållandena ger de andra eleverna och också annan personal som inte är direkt involverade.

Arbetsätt i undervisningen

Redovisningen av undervisningen framgår av rapporten. Men några aspekter kan framhållas. Det finns särskilda perspektiv i planeringen av undervisningen för en elev med ett så komplext funktionshinder som Oscars.

Grundläggande i planering för en klass är att man börjar med grupplanering oftast utifrån kursplanemål. Därefter kan man individualisera.

När det gäller elever som Oscar måste starten vara individuell. Det går inte att individualisera från en gemensam plan. Dessutom krävs en detaljerad planering av mål och delmål. Oscar måste också få en enskild genomgång av krav och förväntningar.

En annan skillnad är att planeringen inte enbart handlar om kursplanemål. Också stärkandet av identitet, sociala förmågor och samverkan med klassen är exempel på viktiga områden i undervisningen. Det är vad läroplanen kallar övergripande mål vilket egentligen gäller alla. Men oftast planeras de inte på samma sätt som kunskapsmålen.

Egentligen är de inga mål. Mål innebär att man uppnår något, t.ex. en färdighet. Om man använder den finns den där. Men exempelvis självkänsla och vilja är inget man blir färdig med. Det är kvaliteter hos individen som man ständigt måste arbeta med. De är också situa-

tions- och relationsbundna. Ibland kan självkänslan vara god men i en annan situation sviktar den. Det är i stället en form av ambitioner eller strävanden som kan bli röda trådar genom undervisningen i alla ämnen och i samband med de traditionella målen.

En fråga som sammanfattar detta är: Vad behöver Oscar förstå för att fungera i vardagen?

En tredje aspekt är betydelsen av att ge tid, hålla ut och tänka långsiktigt. Eleven med funktionshinder kräver ofta akutingripande vilket gör att mycket energi går åt till att klara vardagen. Det blir svårt att höja blicken och bli långsiktig. I arbetet med Oscar illustreras betydelsen av detta. För alla med funktionshinder gäller att allt tar längre tid och kräver mer kraft. Det måste avspeglas i undervisningen.

Några frågor kan ge idéer om vad som kan vara bra att diskutera:

- Vilka mål – visioner finns?
- Vad är rimligt att uppsätta som kortsiktiga resp. långsiktiga mål?
- Vilken tidsbegränsning ska gälla för resp. mål?
- Hur och vem ansvarar för utvärdering och att nya mål upprättas?
- När vi inte tycker lika – vad gör vi då?

En fjärde aspekt handlar om gruppbildningar. Det finns en uppfattning som ibland hämmar, nämligen att man inte "får" ha mindre grupper eller arbeta enskilt.

Detta handlar om hur man ser gruppen som redskap i ett målmedvetet arbete. Om man har lösning på ett "problem" med en liten grupp blir det inte fruktbart. Om man däremot använder enskildhet eller liten grupp som medel att nå steg in till klassen kan det vara ett bra redskap. Men avgörande är hur eleven själv och klasskamraterna upplever detta arbetssätt. Arbetet med Oscar illustrerar att det är atmosfären som gör gruppindelningen fruktbar och konstruktiv.

Samarbete

För att det ska bli möjligt att få in Oscar i en bra skolsituation berörs många vilket kräver samarbete på flera fronter: med föräldrarna, inom arbetslaget, med andra berörda som elevhälsoteam och skolledning, rådgivare från Specialpedagogiska institutet och inte minst med eleven.

Samarbetet i detta fall har varit bra. Möjligen har man haft litet för

stora förväntningar på föräldrarnas bidrag. Det talas ofta om att föräldrar känner sina barn bäst och så är det på ett sätt. Men man måste också se att i synnerhet föräldrar till förskolebarn har en begränsad erfarenhet av vad ett funktionshinder handlar om. Det är också så att inte heller föräldrar vet vad som ska komma fram under utvecklingens gång.

Därför måste också skolans personal möta föräldrarna så att de känner stöd och inte får för stort ansvar för något de inte kan ta ansvar för. Skolan måste själv ta ställning till vad den vill göra. Ibland är det också så att samma reaktion måste mötas på olika sätt hemma och i skolan eftersom miljö och relationer är annorlunda.

Samarbetet inom skolan tar tid. Det visar rapporten tydligt. Många är involverade. Alla måste få information men också ge sina tankar och bidrag. Några frågor som kan ge stöd i diskussioner är följande:

- Vilken hänsyn tas till elevens, föräldrarnas och personalens tankar och förslag?
- Hur görs prioriteringar?
- Vilka konsekvenser kan förutses?
- Vilka strategier väljs?
- Hur påverkas skolan när samarbete och samverkan sätts på prov?
- Hur kan man lära av varandra?
- Hur når vi fram till gemensamt tagna beslut?
- Vad gör att arbetet fortsätter att utvecklas?

Kartläggning behöver göras utifrån olika behov:

- Hur kartläggs elevens behov?
- Hur kartläggs gruppens behov?
- Hur kartläggs arbetslagets behov?
- Hur kartläggs olika stadiers behov?
- Hur kartläggs hela verksamhetens behov?
- Hur kan man lära sig förstå att dessa delar hänger ihop och påverkar varandra?

Till sist samarbetet med eleven: Rapporten ger exempel på hur eleven genom samtal får en ökad medvetenhet om sig själv och sina reaktioner, får förklaringar till varför det är som det är och hur man kan överföra en känsla att han klarat något nytt. Det stärker grunden för utvecklingen.

Planering av vardagen utifrån många olika perspektiv

Ett arbetssätt av det slag vi beskrivit kräver att många perspektiv förenas. Det är lätt att man börjar argumentera för sitt eget om det skiljer sig från andras. Men för att få en vidgad bild behöver man se från olika perspektiv där inget är mer rätt än något annat.

Verkligheten är komplex och kan inte förstås på ett djupare plan med bara ett perspektiv. I stället kan olika perspektiv komplettera varandra och bilda grund för vilka beslut som sedan tas. För att dock få delarna att bindas samman till en helhet krävs vision, ställnings-taganden till människosyn, kunskapssyn, etiska överväganden m.m.

En enskild elev kan hjälpa skolan att utvecklas genom de frågor som väcks. Följande frågor kan ge stöd i att nå en insikt om hur olika perspektiv påverkar:

Elevens perspektiv

- Hur tänker han?
- Vad kan, vet och vill han?
- Hur lär han?
- Vilka är hans styrkor och möjligheter?
- Vad gör han idag som fungerar som han skulle kunna göra oftare?

Föräldrars, familjers och andra för eleven viktiga vuxnas perspektiv

- Hur tror du/ni att han tänker?
- Vad kan, vet och vill han?
- Hur lär han?
- Vilka är hans styrkor och möjligheter?
- Vad gör han idag som fungerar som han skulle kunna göra oftare?

Personalens perspektiv

- Hur tror du att han tänker?
- Vad kan, vet och vill han?
- Hur lär han?
- Vilka är hans styrkor och möjligheter?
- Vad gör han idag som fungerar som han skulle kunna göra oftare?

Gruppen/klassens perspektiv

- Hur tänker eleverna i gruppen/klassen?
- Hur ser de på olikheter?
- I vilka situationer – när fungerar det att eleven deltar i helklassundervisning?

- När behöver man dela upp i mindre grupper?
- Hur kan man utöka de situationer där det fungerar?
- När behöver eleven enskild undervisning?
- Hur tydliggöra detta för hela klassen?
- Hur lär man en grupp elever att acceptera att vi är olika, har olika behov och att rättvisetänkande handlar om enskilda behov – inte att alla får lika mycket?

Arbetslagets perspektiv

- Hur ser arbetslaget på problemet?
- Vem "äger" problemet?
- Är det ett gemensamt ansvar arbetslaget har?

Rektors/skolledningens perspektiv

- Vilken ton/kod anges från ledarhåll?
- Vilken skola ska vi ha?
- Vilka elever och föräldrar ska vi "klara av" i vår skola?
- Hur öppen är ledningen att se och föra ut att olikheter, problem och svårigheter är naturliga inslag i vardagen?

Hela skolans perspektiv

- Hur involverade – delaktiga är var och en?
- Inser var och en den betydelse man har i mötet med eleverna?
- Hur ser man på elever med funktionshinder?

Kommunens perspektiv

- Vilka skolplaner finns?
- Vem följer upp och ser hur det fungerar?
- Vilket intresse finns för skolfrågor?
- Hur styr ekonomin vardagen?
- Hur kan vi klara vardagen om inte fler resurser tillkommer?

Samhällets perspektiv

- Vilket synsätt råder i samhället?
- Hur olika får vi vara?
- Vilka ekonomiska styrmedel finns som påverkar?

Lärdomar

”Vi måste lära mer” var det uttalande som ledde till detta utvecklingsarbete. Rapporten visar att så skett. Några punkter kan sammanfatta lärdomarna:

- Det är viktigt att verkligen konkret beskriva vad utmaningen handlar om.
- Frågor visar vad man behöver arbeta med för att finna vägen.
- Det är viktigt att också i en utmaning fånga upp vad som är positivt samtidigt som man inte blundar för det svåra och för hinder.
- Pedagoger får andra roller, i detta fall t.ex. som tolkare mellan eleven och hans omvärld.
- Det är fruktbart att tillåta sig att pröva utan att, om det inte fungerar, känna sig misslyckad. Det handlar om att skapa erfarenheter.
- Olika gruppindelningar är ett bra redskap om det är klart vad man vill uppnå med dem.
- Erfarenheterna har också visat att det ställs krav på mer variationer i metodiken. Ibland kan okonventionella metoder användas. I Oscars fall började man utgå från hans intressen, t.ex. Harry Potter. Med hjälp av Harry Potter kunde Oscar föras in i svenskundervisning. Man börjar då där eleven befinner sig.
- I arbetet med Oscar har man närmat sig hans funktionshinder på ett öppet sätt och därmed också skapat förståelse för konsekvenserna för både Oscar och hans kamrater. Det finns ofta rädsla att tala om funktionshinder men eleven själv vet att något inte stämmer. Att ta det på allvar innebär att man också tar eleven på allvar och visar att man vill förstå och ge stöd. Det skapar förtroende och trygghet. Eleven kan lita på att omvärlden ställer upp.
- En viktig insikt är att det tar tid att lära känna en elev som Oscar. Det är också angeläget att man anstränger sig att lära känna olika sidor hos eleven.
- Det räcker dock inte att bara arbeta med eleven och undervisningen. Skolledningens roll har visat sig betydelsefull och avgörande för möjligheterna för arbetslaget att klara sin uppgift. Rektor har betonat att hon förstått att man ständigt måste arbeta på att hålla visionen levande. Det krävs också av henne framförhållning och långsiktig planering för att kunna möta kraven. Det är också skolledningen som skapar den trygghet som behövs för att arbetslaget ska våga pröva även om de är osäkra och frustrerade.
- Erfarenheterna bekräftar vad man från början insåg: att det skulle krävas hårt arbete och att det skulle ta tid. Det är heller inget ensamarbete. Många måste komma med i arbetet. En viktig part är

föräldrarna som kan ge fina bidrag genom sin erfarenhet men också få tillbaka något som gör deras situation lättare.

- Det har också visat sig att introduktion av ny personal måste göras omsorgsfullt. Det finns också ambition att utveckla ett skriftligt material för ny personal.
- Pedagogerna har också upptäckt att de kan använda sina nya kunskaper till de andra eleverna. Exempelvis gör de nu en tydligare struktur och kan också ha glädje av sociala berättelser.

Erfarenheterna relaterade till styrdokument

Det finns ofta en osäkerhet om vad man får och inte får göra när det gäller att möta elever med funktionshinder. Det kan därför vara av intresse att jämföra erfarenheterna i arbetet med Oscar med vad som står i skollag och i andra styrdokument.

I skollagen står: *”Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd” (1 kap. 2 §).*

Här betonas inte enbart kursplanemål utan också ett mer långsiktigt perspektiv på elevernas utveckling till vuxna som kan delta i samhället. Det handlar om övergripande mål eller om identitetsutvecklingen.

Identitetsutvecklingen framhålls också i läroplanen:

I kapitlet om Skolans värdegrund och uppdrag står: *”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhället genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet”. I avsnittet om En likvärdig utbildning står: ”Undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov”.*

Identitetsutvecklingen är nära relaterad till individens förhållnings-sätt. Detta kommer till uttryck i läroplanen (avsnittet 2.2 Kunskaper), genom att man där skriver att skolan skall sträva efter att eleverna utvecklar nyfikenhet och lust att lära, sitt eget sätt att lära och tillit till sin egen förmåga.

I avsnittet En likvärdig utbildning betonas också att det inte endast finns ett sätt att lösa de utmaningar elever kan förvänta sig av skolan: *”En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utfor-*

mas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig göras lika för alla." Det innebär att styrdokument ger stöd i att skolan söker olika vägar.

När det gäller lärande betonas bl.a. följande i läroplanen :

- *"Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete."*
- *"Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja att lära."*
- *"Personlig trygghet och själökänsla grundläggs visserligen i hemmet, men skolan har en viktig roll därvidlag."*
- *"Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter."*

Detta är säkert något som alla som arbetar i skolan bejakar och strävar efter. Det är ambitioner som är lätta att formulera generellt men ibland mycket svåra att genomföra konkret. Möjligheterna är relaterade till den atmosfär som finns i skolan och det förhållningssätt som de enskilda medarbetarna översätter i praktik.

Det är emellertid också ibland svårt att finna hur de vackra tankarna ska kunna uttryckas. Detta gäller elever med den utvecklingsproblematik som Oscar har. Det krävs tänkande, kreativitet och ansträngning för att klara den uppgiften. Arbetet med Oscar illustrerar emellertid att det är möjligt att nå dit, åtminstone i perioder. I andra perioder kan nya utmaningar göra att denna grund kan vackla och kräva nya ansträngningar.

När det gäller den enskilda skolans utveckling sägs i läroplanen att utvecklingen ska vara kvalitativ. Detta kräver att *"undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas. Ett sådant arbete måste ske i ett aktivt samspel mellan skolans personal och elever och i nära kontakt med såväl hemmen som det omgivande samhället"*.

Lärarens roll beskrivs i några punkter som är i överensstämmelse med vad arbetslaget i Oscars fall stått för. Där står:

"Läraren skall

- *utgå från varje enskild elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande,*

- *stärka elevens vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan,*
- *ge utrymme för elevens förmåga att själv skapa och använda olika uttrycksmedel,*
- *stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter,*
- *samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen och*
- *organisera och genomföra arbetet så att eleven*
  - *utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,*
  - *upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt,*
  - *får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling,*
  - *successivt får fler och större självständiga uppgifter och ett ökat, eget ansvar,*
  - *får möjlighet att arbeta ämnesövergripande.”*

Sammanfattning

Att bygga upp ett tänkande som förenar arbete med en enskild elev och skolans utveckling ger stöd i hur man närmar sig olika situationer i vardagen. Man breddar sitt tänkande och kan därmed också finna fler och alternativa idéer. Erfarenheterna kan då generaliseras och bli kunskaper och därmed till nytta också för andra elever. Det skapar en bättre atmosfär i skolan som helhet och medvetenheten hos personalen ökar. Rädsla och osäkerhet minskar genom att en sådan grund ger trygghet.

Om problem uppstår vet man att det finns möjligheter att bearbeta dem. Man står inte ensam. Utmaningar blir inte den enskilde lärarens intresse utan hela skolans.

Det är så lätt, om man inte har tillräckliga kunskaper, att känna att något man upplever som problem är övermäktigt. Man kan inte föreställa sig att det går att hantera. Det är mänskligt och förståeligt.

Men det är intressant att ju närmre ett problem man kommer desto lättare blir det ofta. På avstånd ser man inte de konkreta detaljerna. Men när man närmar sig blir delarna tydligare. Med ett öppet förhållningssätt kan man då ta tag i hur man successivt kan närma sig en lösning. Det innebär inte att det är lätt, men väl hanterbart. Utmaningar kräver satsning och ansträngning men ger nya insikter och erfarenheter.

Litteraturlista

- Andersson, B. *Sociala berättelser*. Eget förlag: www.specialpedagog.nu 2000
- Andersson, B. *Vägledning*. Eget förlag: www.specialpedagog.nu 2002
- Andersson, B. *Vem är jag?* Eget förlag: www.specialpedagog.nu 2003
- Bengtner, A. Iwarson, B. *Varför vill ingen leka med Dennis? Att tala med barn om DAMP/ADHD*. Säve förlag 2000
- Danielsson, L. Liljeröth, I. *Vägval och Växande*. Utbildningsförlaget 1996
- Fyhr, G. *Hur man möter människor i sorg*. Natur och Kultur 1999
- Gerland, G. *En riktig människa*. Cura 1996
- Gerland, G. *Det är bra att fråga*. Cura 1997
- Hall, K. *Aspergers syndrom, universum och allt annat*. Cura 2001
- Kadesjö, B. *Barn med koncentrationssvårigheter*. Liber 2000
- Lundkvist, G. *När tålamodsburken rinner över - om att ritprata*. Specialpedagogiska institutet 2003
- Greene, R. *Explosiva barn*. Cura 2003
- Selmar, A. *Vår lilla syster*. Almqvist och Wiksell 2000

Vi är inte bra på barn som Oscar – hur kan vi bli det?

Hur lär ett barn som Oscar?

Vilka konsekvenser får det för en förskola/
skola?

Hur tänker vi om barn med Oscars behov?

Vilka kunskaper behöver en skola för att ett
barn som Oscar ska få en bra och delaktig
skolgång?

Detta är några av de frågor som legat till
grund för det utvecklingsprojekt som beskrivs
i boken. Här berättas om vardagsarbetet kring
Oscar, en pojke med Asperger syndrom, och
hans tre första år i skolan. Hur skolan tänkte
för att komma ur det kaos som uppstått runt
honom, hur man försökte lära känna honom
bättre och hur man arbetar idag så att både
Oscar och hans kamrater ska ha det bra.

I boken beskrivs även mer generellt de arbets-
sätt som ligger till grund för arbetet kring
Oscar samt tankar om hur vi kan möta och ta
tillvara barns olikheter i dagens skola.

Best.nr: 3665
ISBN 91-7772-310-4